Наша Слова

Культурна-асветніцкая газета

Штотыднёвік (Выходзіць з сакавіка 1990 г.)

№ 50 (314) 12 — 18 снежня 1996 г.

Кошт -- 1000 рублёў

TV-праграма

ТАК, НАМ ПАТРЭБНА СУПОЛЬНАСЦЬ *Стар.2.*

ХАЦЕЎ ДАБРА СВАЙМУ НАРОДУ *Стар.4.*

ПОСТУП ТЫДНЯ

○ **У Лісабоне прайшла сустрэча на вышэйшым узроўні дзяржаў — удзельніц Арганізацыі па бяспецы і супрацоўніцтве ў Еўропе.** Беларускую дэлегацыю ўзначальваў Прэзідэнт нашай краіны Аляксандр Лукашэнка. Беларусь на сустрэчы дзяржаў — удзельніц АБСЕ не была ў цяні і ўсё гэта з-за рэферэндуму, які нядаўна ў нас прайшоў.

○ ***У Менску ў Доме літаратара адбылося пасяджэнне Камітэта абароны дэмакратыі***, *які быў заснаваны на базе розных палітычных партый і рухаў, а таксама той часткі дэпутатаў Вярхоўнага Савета 13-га склікання, якія не змірыліся з вынікамі нядаўняга рэферэндуму. Быў прыняты зварот да беларускага народа і сусветнай супольнасці.*

○ **Споўнілася 5 гадоў Садружнасці Незалежных Дзяржаў.** Юбілей прайшоў незаўважна, але не абышлося без крытыкі "белавежскіх зуброў", якія ўжо не пры ўладзе.

○ ***У выдавецтве "МакМілан" (агульнымі намаганнямі ЗША, Англіі, Канады) выдадзена кніга "Беларусь ад развалу СССР да ядзернай катастрофы".*** *Напісаў яе Дэвід Марпалз, прафесар расійкай гісторыі ў канадскім універсітэце горада Альберта, які больш за тры гады жыў у Беларусі, працаваў з архіўнымі дакументамі і сустракаўся з людзьмі. Кніга выйшла 10-тысячным тыражом і набыць яе практычна немагчыма.*

○ **Па ацэнках экспертаў у недрах Беларусі знаходзіцца каля 100 тон золата.** Добра было б, калі б у нашай краіны хаця б палову гэтай колькасці золата было ў казне!

○ ***На сённяшні дзень у нашай краіне дзейнічаюць 20 недзяржаўных і 39 дзяржаўных вышэйшых навучальных устаноў.*** *На жаль, у пераважнай большасці з іх беларуская мова амаль не ўжываецца. Але ж па Канстытуцыі ў нас роўнасць моў. Ці роўнасць яшчэ будзе?*

○ **У Маскве падпісаны пратакол аб узаемадзеянні** паміж Дзяржкамітэтам па друку Рэспублікі Беларусь, Інтэграцыйным камітэтам і Выканкамам Садружнасці Беларусі і Расіі. Гэта стала лагічным вынікам Дня беларускай прэсы ў выканаўчых органах Садружнасці "чатырох" і "дзвюх".

○ ***Рок-гурту "Мроя" споўнілася 15 гадоў. Віншуем!***

○ **Старшыня Дзяржаўнай інспекцыі па ахове гісторыка-культурнай спадчыны пры Міністэрстве культуры краіны Дз.Бубноўскі вярнуўся са Страсбурга,** дзе прадстаўляў Беларусь у Савеце Еўропы. Адным з напрамкаў узаемадзеяння Савета Еўропы і Беларусі будзе абнаўленне гістарычнага цэнтра Гародні.

○ ***У лялечных тэатраў нашай краіны з'явілася свая творчая лабараторыя,*** *якая абсталявалася ў Дзяржаўным тэатры лялек па ініцыятыве яго калектыву і Міністэрства культуры Беларусі. Дай Бог, каб у творчай лабараторыі часцей з'яўлялася на свет сапраўднае тэатральнае мастацтва, якое будзе радаваць гледачоў.*

НАРОДУ МАЛА ПРОСТА СЛОЎ

У Беларусі пачаўся новы этап барацьбы за дэмакратыю. Ва ўмовах, калі апазіцыя пазбаўлена магчымасці змагацца парламенцкімі сродкамі, гэтая барацьба выплёскваецца ў акцыі грамадзянскага непадпарадкавання. Людзі, якія два тыдні таму суткамі не сыходзілі з плошчы Незалежнасці, студэнты, што выходзілі вясной на менскія вуліцы і нават паспелі адсядзець за свае погляды ў турме, да такога змагання гатовыя даўно. Больш цікавіць, ці ўзначаляць гэты рух дэпутаты разагнанага Вярхоўнага Савета, ці здолеюць яны працаваць, калі перад табой не мікрафон у Авальнай зале, а гукаўзмацняльнік, а насупраць не калегі-парламентарыі, а ўзброены кардон амапаўцаў. А самае галоўнае — ці асэнсавалі кіраўнікі Вярхоўнага Савета свае памылкі, што прывялі да нядаўняй паразы.

Першая паслярэферэндумная акцыя ў гэтым сэнсе вельмі паказальная. 8 снежня дэпутаты Вярхоўнага Савета сустракаліся на плошчы Незалежнасці са сваімі выбаршчыкамі. Уражанне аб гэтай сустрэчы, прызнацца, засталося дваістым. Не пакідала адчуванне, што спадары Багданкевіч, Карпенка, Гразнова і іншыя аратары збіраюцца дзейнічаць у тым прававым полі, якога ўжо не існуе. Тыя ж агульныя лозунгі і заклікі супрацьстаяць дыктатуры. Канкрэтнай стратэгіі дзеянняў, відаць, у іх няма. Ю. Хадыка паведаміў, што, магчыма, хутка ён зноў апынецца за кратамі, бо следства па яго справе завяршаецца.

Спікер Шарэцкі прызнаў, што дыктатура Лукашэнкі ўсталявалася дзякуючы здрадніцкай палітыцы Расіі. Заўсёды прыемна, калі ў чалавека хоць і ў паважаным узросце расплюшчваюцца вочы на рэальнасць. Спадзяюся, Сямён Георгіевіч зразумеў, што сяброўства са спадаром Строевым — гэта зусім не гарантыя ад наступу ў Беларусі дыктатуры.

Улады ў барацьбе з апазіцыяй абралі новую тактыку. Яны больш не ачэпліваюць галоўную плошчу краіны трайным кардонам войска. Праход на пляц быў вольным, а каб заглушыць слабенькі ўзмацняльнік, хапіла адной машыны з гукавой апаратурай і міліцыянта, які пакрываў словы выступоўцаў зваротамі да грамадзян не прымаць удзелу ў незаконнай акцыі і разысціся. Народ жа разыходзіцца і не думаў. Стаўшы ў калоны, людзі ходнікамі рушылі па праспекце Скарыны. Міліцыя практычна не перашкаджала дэманстрантам. Калона прайшла да Кастрычніцкай і павярнула да "прэзідэнцыі". Тут на працягу 10 — 15 хвілін маніфестанты скандзіравалі лозунгі "Не — дыктатуры" ды інш. Да прэзідэнцкай адміністрацыі пачалі падцягвацца падраздзяленні АМАПа. Не ўступаючы з імі ў сутыкненне, дэманстранты пайшлі вуліцамі Я. Купалы і М. Багдановіча да расійскага пасольства. Машыны са спецаддзеламі міліцыі яўна не паспявалі за людзьмі і пад'ехалі да пасольства ў той час, калі значная колькасць дэманстрантаў ужо ачапіла будынак. "Ганьба Расіі", "Ганьба здраднікам" — неслася з вуснаў людзей. Дарэчы, калі з плошчы Незалежнасці выходзіла прыкладна 2 тысячы чалавек, то каля амбасады пікетчыкаў было не менш 5 тысяч. Кіраўніцтва акцыяй узялі на сябе лідэр сацыял-дэмакратычнай партыі "Народная Грамада" Мікола Статкевіч і дэпутат Павел Знавец, іншых лідэраў апазіцыі ў калоне заўважана не было.

Ад пасольства народ рушыў да будынка тэлерадыёкампаніі, каб выказаць сваё абурэнне хлуслівай прапагандай "кісельнага" ТБ. Каля ўваходу ў тэлецэнтр стаяў кардон амапаўцаў. Тут да людзей звярнуліся П. Знавец, М. Статкевіч. Спадар Знавец нагадаў, што ў адпаведнасці з законам у Беларусі на сённяшні дзень дзейнічае Канстытуцыя 1994 года і любая акцыя грамадзян у яе абарону законная. Мікола Статкевіч падзякаваў людзям за іх мужнасць і выказаў надзею, што разам мы пераможам дыктатуру. Лідэр сацыял-дэмакратаў заклікаў дэманстрантаў разыходзіцца вялікімі групамі, бо ў міліцыі ёсць загад хапаць адзіночак.

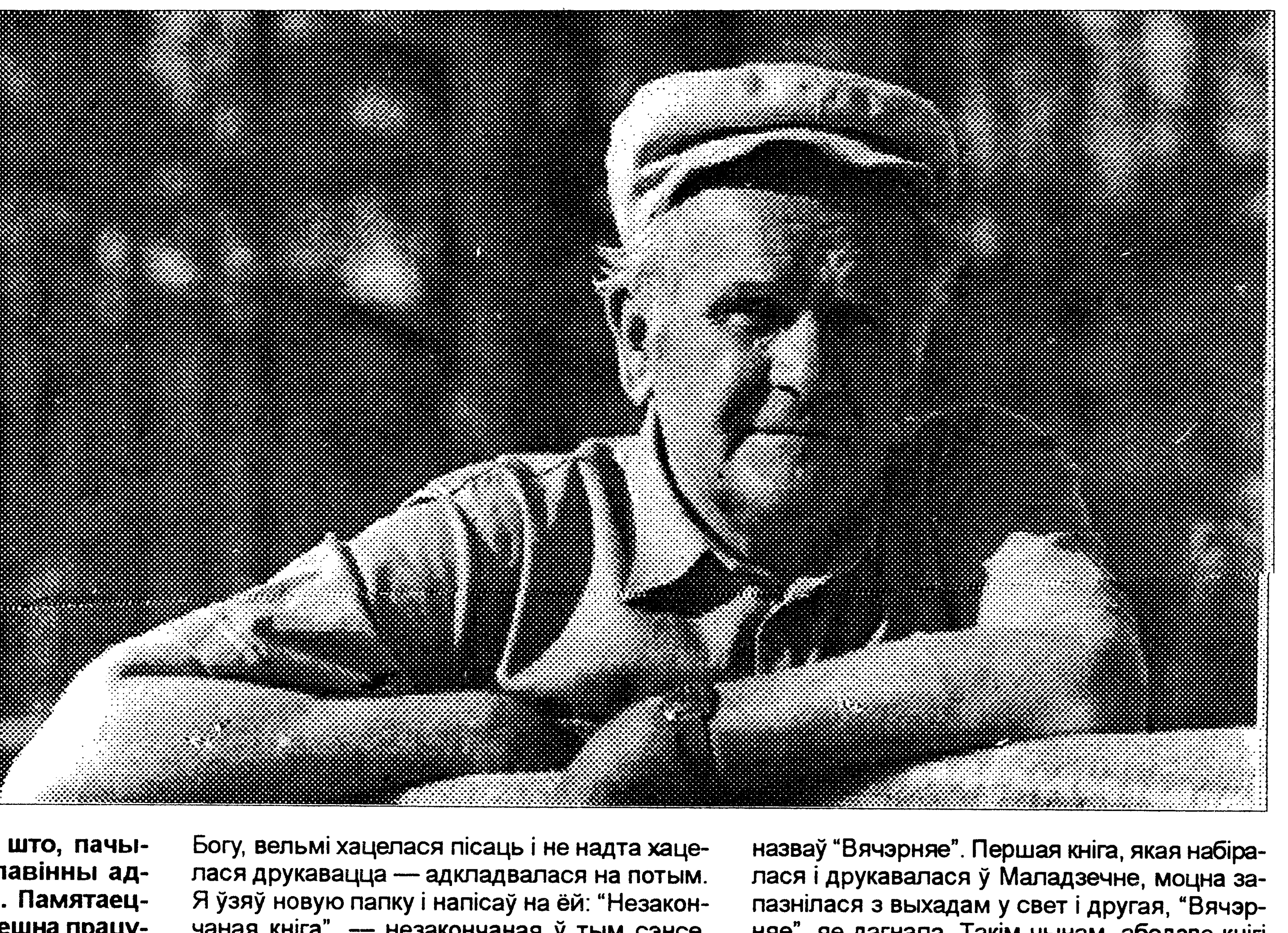
Але арыштаў пазбегнуць не ўдалося. Схапілі самога спадара Статкевіча і яшчэ каля 10 чалавек. 9 снежня ў судзе Цэнтральнага раёна пачаўся разгляд адміністрацыйных спраў затрыманых. У якасці доказаў іх віны фігуравалі міліцэйскія пратаколы са стандартнымі абвінавачваннямі — ужываў нецэнзурныя выразы, выкрykваў антыпрэзідэнцкія лозунгі. Лявон Валуй з Лагойска атрымаў 3 сутак арышту, Мікалай Грушко, Мікола Міхноўскі, Ігар Шаховіч — старшыня беларускага таварыства з Калінінграда — па 300 тысяч рублёў штрафу, Уладзімір Зорчанка — 500 тысяч. Астатніх арыштаваных выпусцілі да суда на свабоду, разгляд іх спраў перанесены на 12—13 снежня. Суддзя Каршуновіч вырашыў пакінуць за кратамі толькі Міколу Статкевіча, але ён аб'явіў у камеры галадоўку і праз некалькі гадзін яго да суда выпусцілі на свабоду.

Альгерд НЕВЯРОЎСКІ.

2. ДУША НА РАЦЭ ЧАСУ

(Гутаркі з Янкам Брылём)

Дадзенае інтэрв'ю з Янкам Брылём працягвае тэму папярэдняга, запісанага з ім яшчэ ў 1992 годзе, аднак апублікаванага толькі ў верасьнёўскім нумары газеты, са спазненнем, аб чым можна толькі пашкадаваць. А ў гэтай спавядальнай гутарцы — гісторыя "душы на рацэ часу" даведзена да нашых дзён і ахоплівае апошняе дзесяцігоддзе творчасці пісьменніка. Спадзяюся, што сказанае ніжэй чытач успрыме з належнай спагадай і разуменнем.

— Іван Антонавіч, думаю, што, пачынаючы новую гутарку, мы павінны адштурхоўвацца ад папярдняй. Памятаецца, Вы тады сказалі, што няспешна працуеце над новай кнігай, у якую ўвойдуць апавяданні, замалёўкі і эсэ аўтабіяграфічнага плана. Хацелася б ведаць пра лёс гэтай кнігі.

— Яна, як і кожная папярэдняя з маіх кніг, мае сваю гісторыю. Недзе ў 1988 годзе, выдаўшы зборнік "На сцежцы — дзеці", я пачаў збіраць матэрыялы для новай кнігі. Дакладней, я падумаў: "Цяпер буду пісаць не тое, што "ў стол", як гэта рабілася калісьці пры неспрыяльных цэнзурных умовах, а проста буду пісаць спакваля, пакуль не набярэцца многа патрэбнага матэрыялу". Можа, такая мая пазіцыя тлумачыцца і ўзростам — было ўжо за семдзесят, — што мне тады, дзякуй Богу, вельмі хацелася пісаць і не надта хацелася друкавацца — адкладвалася на потым. Я ўзяў новую папку і напісаў на ёй: "Незакончаная кніга", — незакончаная ў тым сэнсе, што буду пісаць яе да канца сваіх дзён, і так яна незакончанай і застанецца, як гэта бывае ў многіх пісьменнікаў. Я працаваў над ёй тры гады — восемдзесят сёмы, восьмы, дзевяты. Праўда, у дзевяностым узяў з яе і надрукаваў у часопісе "Полымя" дакументальную аповесць "Муштук і папка" — пра старэйшага брата Валодзю, расстралянага ў Кіеве ў 1938 годзе. А потым нібы нехта добразычлівы мне падказаў, прадбачачы сённяшнія бядотныя магчымасці нашага друкавання ды выдання, і я выняў з гэтай папкі яшчэ матэрыялы для кніжкі "Пішу як жыву". Гавару "выняў", бо не ўсё тады забраў з яе. Напісанага заставалася і ў яшчэ адну кнігу, якую назваў "Вячэрняе". Першая кніга, якая набіралася і друкавалася ў Маладзечне, моцна запазнілася з выхадам у свет і другая, "Вячэрняе", яе дагнала. Такім чынам, абедзве кнігі з'явіліся ў 1994 годзе. Асаблівасць кнігі "Вячэрняе" ў тым, што ў яе ўвайшло самае запаветнае з таго, што пісалася ў свой час і не магло быць надрукаваным з меркаванняў цэнзуры. Гэтыя запісы, "Свае старонкі", склалі палавіну кнігі "Вячэрняе". Тут я павінен сказаць, што чым больш жыву, тым больш мяне цягне да такой спавядальнай, аўтабіяграфічнай прозы, пра якую можна сказаць словамі Льва Талстога: "Прожил жизнь — расскажи". Узрост абавязвае не адкладваць надалей стварэнне такога роду рэчаў. Так, прыкладам, Леў Мікалаевіч, пачынаючы свае "Воспоминания", лічыў, што яны ста-

(Заканчэнне на стар. 3.)

Чыталі?

ТАК, НАМ ПАТРЭБНА СУПОЛЬНАСЦЬ — БЕЛАРУСКІ НАРОД

Прызнаюся, Сямён Букчын: навуковец-літаратуразнаўца, палітычны журналіст, заўсёды быў для мяне цікавы.

Безумоўна — таленавіты даследнік жыцця і творчасці класікаў расійскай літаратуры XIX стагоддзя — Льва Талстога, Антона Чэхава, Уласа Дарашэвіча, сувязяў расійскіх пісьменнікаў таго часу з Беларуссю.

Безумоўна — таленавіты публіцыст-палітолаг дэмакратычнага накірунку, журналіст і літаратар.

А цяпер зірнём на тое, чаго ўрэшце дамагаецца гэта неардынарны чалавек з дапамогай журналістыкі?

Раней галоўнымі апанентамі публіцыста Сямёна Букчына былі дзеячы КПБ: Сямён Букчын — не верыць у пабудову камунізму; БНФ: Сямён Букчын — супраць крайніх праяў нацыяналізму; супраць расійскіх шавіністаў тыпу Жырыноўскага, Баркашова і нашых дамарослых памагатых (тут публіцыст заступаецца за беларушчыну), а таксама — уладатрымальнікаў, якія трымаюць народ за прыдуркаў.

Цяпер выйшаў зборнік публіцыстыкі Сямёна Букчына пад кідкай назвай "Хроника суверенного болота" з падзагалоўкам "Беларусь в эпоху независимости, или Плоды интеллигентной рефлексии". Кніга выдадзеная ў выдавецтве "Европейское время". Цікавая, паміж іншым, біяграфія ў аўтара. Нарадзіўся ў эвакуацыі ў вёсцы Валаконаўка Курскай вобласці, куды цяжарная маці ім трапіла з Гомеля цераз Менск напачатку апошняй вайны. У доме тамтэйшага праваслаўнага святара айца Фёдара і з'явіўся на свет. Габрэй па нацыянальным паходжанні, малы па прапанове таго ж святара быў ахрышчаны і атрымаў імя Самуіл.

Магчыма, адтуль пачынаецца ў будучага публіцыста высокая любоў да расійскай літаратуры і мовы. Магчыма, яна замацавалася дзякуючы выхаванню, што даў габрэйскаму хрышчонаму хлапчуку, сыну настаўніцы пачатковых класаў і франтавіка, айцец Фёдар, няхай дабраславіць яго Бог.

"Уже на пятом году жизни отец Фёдор показал мне буквы, подарил старую "Азбуку", ещё с "ятями" и "ерами". Потом пошли старые издания для детей с большими буквами и цветными рисунками — "Сказки Пушкина", "Тарас Бульба".

Гэта цытата, узятая з самага першага, біяграфічнага, нарыса кнігі "Попытка возврата".

Але не ўсе, хто быў наўкола, зычліва ставіліся да Сямёна-Самуіла. Усё дзяцінства і юнацтва яго суправаджала пытанне, якое час ад часу задавалі чарнасоценцы: "Ты жид или русский?"

Спачатку яго задавалі дзеці, што ўзялі ў спадчыну гэтае пытанне ад дарослых:

"Они тыкали мне в лицо снежные горсти — это называлось "накормить снегом" — и вопрос Гоника повторялся: "Ты жид или русский?" "Не понимаю!" — крикнул я, вырвавшись из-под них и вскочив на ноги. И не побежал почему-то. "Не понимаю!" "Не прикидывайся дураком, — сказал Гоник. — Я тебя, как человека, спрашиваю: ты жид или русский?"

Сямён Букчын у дзяцінстве быў бялявым хлапчуком. А маці — чарнявая, тыповая прадстаўніца свайёй нацыі. Таму, як тлумачыць аўтар, дзеці з усёй незычлівай наіўнасцю і пыталіся ў Сямёна: хто ж ён такі — габрэй ці расіец?

А тут яшчэ афіцыйная, сталінская, прапаганда разгарнула барацьбу з касмапалітамі, маючы на ўвазе габрэяў. Бацька, што вярнуўся з фронту, і маці, што вярнулася ў Менск з эвакуацыі, рыхтаваліся да высылкі ў Сібір, згадвае С. Букчын. Але, на шчасце, тыран сканаў. Тым не меней, калі будучы публіцыст заканчваў вучобу ў сярэдняй школе (а гэта быў ужо 1959 год), класны кіраўнік, матэматык Аляксандр Рачак, тоўсты, насаты ўкраінец, які хадзіў у кашулі-вышыванцы і які ставіў Сямёну пры абсалютна вывучаным уроку не болей за тройку, зрабіў публічнае адкрыццё: "Ну вот, — сказал он, — надо готовить аттестаты зрелости, а тут оказывается, что мы толком и не знаем, как зовут некоторых наших выпускников. Например, Семён Букчин... Оказывается, по паспорту он не Семён, а Самуил. А по всем школьным документам проходит как Семён".

Класс замер. Наступила пауза. Кровь бросилась мне в лицо. Задыхаясь, я отчеканил: "Вы подонок!"

Рачак быў не проста настаўнік, а яшчэ парторг школы, член бюро РК КПБ. Толькі матчыны слёзы ўратавалі сына ад выдачы страшэннай характарыстыкі, "ваўчынага білета". Падобная гісторыя паўтарылася ва універсітэце, згадвае аўтар. На прыналежнасць Букчына да габрэйскай нацыі "намякалі" і апаненты, якія палемізавалі з ім у апошнія 10 гадоў у друку.

А Сямён Букчын, не зважаючы на абразы, цікавіўся расійскай, беларускай літаратурамі, мовамі і гісторыяй, стараўся вызначыць сваё месца ў працэсе нацыянальнага Адраджэння і заклікаў да таго, каб гэтае Адраджэнне ішло да людзей натуральна: з аднаго боку, дастаткова актыўна, а з другога — без тупога чыноўніцкага прымусу.

Так. Сапраўды, нашае насельніцтва складаецца і з беларусаў, і з расійцаў, і з украінцаў, і з палякаў, і з габрэяў, і з татараў, і з тых, у чыіх венах разам цячэ кроў некалькіх нацыянальнасцяў.

Як замацавацца пры наяўнасці такой вось моўнай і міжнацыянальнай паліфаніі менавіта беларускім духоўным каштоўнасцям? Мове? Культуры?

Аўтар гэтых радкоў, дарэчы, таксама не чыстакроўны беларус: мае продкі — бліжэйшыя па часу ды больш далёкія — хто расійцы, хто — украінцы, ёсць і чувашы. Але гэта былі працавітыя і годныя людзі. Адны жылі ў Расіі, другія — на Украіне, а іншыя — у Беларусі. Дык хто я? Для сябе я вырашыў гэта ўжо даўно і канчаткова. З таго часу, калі становішча прыніжанай нацыі на яе ж тэрыторыі ў мяне выклікала спачуванне і разуменне таго, што з такімі адносінамі да беларусаў мірыцца нельга. І я вельмі рады, што мой калега Сямён Букчын таксама прытрымліваецца падобнага меркавання. Што ў адносінах да ўсяго таго, што мае ёмкае найменне "беларушчына", у яго, прадстаўніка яшчэ больш прыніжанай у славянскім свеце нацыі, ёсць дэмакратычнае стаўленне. Што як, напрыклад, і я, пазбегшы і панславянізму, і таго нацыяналізму, які мяжуе з экстрэмізмам, ён у сваю чаргу не кінуўся у сіянізм, хаця пасля ўсіх абразаў ды прыніжэнняў мог кінуцца. Што, нарэшце, сваю Айчыну ён бачыць тут, у Беларусі.

Не буду аналізаваць усе артыкулы, нарысы ды эсэ, якія аўтар прысвяціў нацыянальнай тэматыцы, прывяду толькі некалькі вытрымак, што характарызуюць сённяшні погляд на гэтую праблему Сямёна Букчына і ягоную жорсткалагічную ды іранічную манеру пісьма.

Пра "звышінтэрнацыяналізм" БССР:

"А в общем, БССР по сравнению со многими другими частями Союза была даже райским местечком. Не случайно здесь многие стремились осесть — и отставники, и прочие. Магазины полнёхонькие. Национальных проблем никаких. В этом плане чувствуешь себя что в Рязани, что в Минске — одинаково. Язык белорусский хочешь учи — хочешь не учи. Никому он здесь, кроме группки "повёрнутых" интеллигентов, студентов, не нужен.

Хорошая была страна БССР. Не уберегли..."

Пра месца Беларусі ў Савецкім Саюзе:

"БССР была политической мистификацией, которой управляли из Москвы. По сути под новым названием в советской империи продолжал существовать Северо-Западный край, в котором новые русификаторы продолжали политику старых, царских. Нация не только была лишена права строить своё, действительно суверенное, демократическое государство — коммунистические агитаторы и пропагандисты попросту отбили у нее историческую память, лишили национального самосознания... Тоталитаризм пронизал все сферы жизни белорусов, глубоко изуродовал их историю, культуру, способствовал падению престижа белорусского языка..."

Крытыка непрадуманай "нацыянал-радыкальнай" прапаганды:

"Наши националы из числа радикалов решили, что все у нас пойдет "как у людей". Нужно только объяснить народу, чем мы, белорусы, отличаемся и, разумеется, в лучшую, европейскую сторону от этих имперских азиатов, русских. Пропаганда сработала классно — ни один из достойных представителей БНФ не попал в Верховный Совет. А уж какую услугу оказала эта пропаганда товарищу Лукашенко! Дружба с Россией, вероятно, вскоре будет у нас продекларирована на уровне государственного закона..."

Магчыма калега не заўсёды мае рацыю, калі вось так размашыста крытыкуе нацыянальна-дэмакратычных палітыкаў. Тут усё складаней. Але ж, сапраўды, і яны пры ўсёй іхняй самаахвярнасці ды шчырасці, не-не, ды робяць памылкі тактычнага плана, як такое мела месца пад час выбараў у Вярхоўны Савет.

Тым не меней, у Сямёна Букчына крытыка канструктыўная і душа ў яго баліць за лёс беларускага Адраджэння не меней, чым у беларусаў, расійцаў, украінцаў і палякаў, якіх сабралі пад свае сцягі той жа БНФ ці ТБМ імя Ф. Скарыны.

Ну, а якой бачыць беларускае Адраджэнне, Беларускую дзяржаву Сямён Букчын?

Гэтае пытанне я задаў яму, калі нечакана сустрэў 17 лістапада ў Менску, непадалёку ад перакрыжавання праспекта Ф. Скарыны і вуліцы Валадарскага, дзе на дэманстрантаў, што выйшлі з лозунгамі абароны свабоды слова ў друку і эфіры, наваліўся з дубінамі АМАП.

— Скажыце, калі ласка, — спытаў я, — ці наспеў час цяперака весці гаворку пра міжнацыянальную згоду дзеля сталявання незалежнай Беларусі?

— Пра гэта заўсёды неабходна гаварыць. Гэта праблема, якая заўжды стаіць перад народам, бо толькі народ мае права яе вырашыць. Беларускаму народу не пашчасціла гістарычна ў сэнсе свайго фармавання як нацыі. Але яно, я ўпэўнены, хай паволі, хай пакрысе, усё-такі ідзе, прасоўваецца наперад.

— Калі ж гэта, па-вашаму, адбудзецца?

— Калі наша грамадства адчуе сябе больш аб'яднаным, больш нацыянальна згуртаваным, калі беларусы і небеларусы на грунце беларускіх духоўных каштоўнасцяў і тых каштоўнасцяў, якія маюць іншыя нацыі Беларусі, пачнуць будаваць нармальную грамадзянскую, сапраўды дэмакратычную, цывілізаваную супольнасць. І гэтая згуртаванасць, гэтае яднанне (я перакананы ў тым) ніколі не пяройдзе ў нацыяналізм, якім так нас палохае афіцыйная прапаганда, а станецца менавіта той супольнасцю, што будзе называцца беларускім народам.

Браць удзел у беларускім Адраджэнні, сказаў калега, ёсць пачэсны абавязак інтэлігентаў не толькі беларускага паходжання.

Што ж, вітаю мудрага чалавека.

Алесь МІКАЛАЙЧАНКА.

Для чаго патрэбна Беларусі "Шэрая кніга" і хто стане яе "героем"?

Пасля прыняцця Закона аб мовах і Дзяржаўнай праграмы па яго рэалізацыі ў нас павольна, але эвалюцыйна пачала наладжвацца палітыка адраджэння беларускасці. Думалася, што праз некалькі гадоў і Беларусь зойме свой "пачэсны пасад між народамі", стане роўнай між роўных, адхіне са сваіх сініх васільковых вачэй туман нацыянальнай слепаты, скіне з худых плячэй цяжар рабскага прыніжэння, прыме цывілізаваныя агульначалавечыя нормы.

На жаль, апошнім часам пачала здзяйсняцца дыктатура асімляванай часткі насельніцтва і кан'юнктурна настроенага чынавенства. Пры дапамозе антыдэмакратычнага рэферэндуму, манапалізацыі сродкаў масавай інфармацыі і замбіравання праз іх і без таго дэнацыяналізаванага беларуса, хістка ўсталяваны курс стаў рэзка падаць. Грубае парушэнне Канстытуцыі, законаў вышэйшым начальствам, а затым простым людам становіцца звычайнай з'явай. У выніку рэзка зменшылася колькасць вучняў беларускамоўных школ: 34,8 працэнта ў мінулым годзе, у сталіцы суверэннай краіны першакласнікаў стала 19,5 працэнта, цяпер 13 працэнтаў, а было болей за 50 працэнтаў.

У сувязі з гэтым Таварыства беларускай школы і Таварыства беларускай мовы імя Ф.Скарыны вымушаны здзейсніць шэраг высілкаў і заявіць, што яўная дыскрымінацыя правоў карэннай нацыі рана ці позна будзе спынена і парушальнікі законаў паўстануць перад судом. Злачынствы перад народамі не маюць тэрміну даўнасці і кожны панясе адказнасць за тое, што здзейсніў, нягледзячы на выкананне чужога загаду і сваё няведанне. Гэта падказвае гісторыя, прынцып Нюрнбергскага працэсу. ТБМ і ТБШ распачынаюць стварэнне "каляровай кнігі", куды будуць заносіцца прозвішчы і факты па знішчэнні беларускай адукацыі.

Крыху аб гісторыі і традыцыях стварэння ў свеце падобных кніг. Каб звярнуць пільную ўвагу грамадскасці на важнейшыя факты жыцця, з XVII стагоддзя існуе практыка іх выдання. У "каляровыя кнігі" змяшчаліся адпаведныя тэматычныя дакументы і матэрыялы. У нас найлепш вядомая "Чырвоная кніга", аднак былі і іншыя. Каб апраўдаць сваю палітыку ў Першай сусветнай вайне, царская Расія выпускала "аранжавыя". А ў 1933 годзе Інтэрнацыянальны камітэт дапамогі ахвярам гітлераўскага фашызму выдаў зборнік дакументаў пад назвай "Карычневая кніга пра падпальванне рэйхстага і гітлераўскі тэрор". "Чорная кніга пра фашызм" змяшчае серыю выданняў з фактамі фашыстоўскай зграі Салазара ў Партугаліі. У 1956-57 гадах урад ВНР змясціў серыю дакументаў пад назвай "Белая кніга". Контррэвалюцыйныя сілы ў венгерскіх кастрычніцкіх падзеях". Шэраг "белых кніг" было створана ў СССР у 80—90-х гадах па праблемах сіянізму, "імперыялістычнай падрыўной дзейнасці", "халоднай вайне".

Як паказвае аналіз выпушчанага, звычайна колер указвае на вокладку зборніка дакументаў. Іншы раз ён мае сімвалічны сэнс зместу. Найбольш колер замацаваўся за краінай. Так, жоўты колер вокладак выкарыстоўвалі ў Францыі, зялёны — у Італіі, Балгарыі, Румыніі, Мексіцы, Бразіліі, шэры — у Бельгіі, Даніі, Японіі, белы — у СССР, Партугаліі, Грэцыі, Польшчы, Чэхаславакіі, Германіі, Венгрыі, аранжавы — у Нідэрландах, Расіі, сіні — у Сербіі, Швецыі, Англіі, чырвоны — Аўстра-Венгрыі, Турцыі, Іспаніі, СССР.

У сувязі з тым, што ў нашай грамадзе ўзнікла дыскусія вакол праблем стварэння "каляровай кнігі" па фактах знішчэння беларускай мовы і школы, я як аўтар праекта палажэння гэтага выдання, які рознабакова вывучаў пытанне, хачу выказаць сваю думку. Неабходна выпусціць "белую кнігу" па матэрыялах канферэнцыі "Дыскрымінацыя беларускай мовы ў Беларусі", як гэта і прадугледжвалася. І не зыходзіць з прынцыпу, што вынікае, прабачце, з адной малавядомай, але павучальнай прыказкі: "Вазьмі і мае штаны ў сваё жлукта". Наступную кнігу трэба назваць ужо "шэрай". Гэты колер для нас мае сэнсавае значэнне. Так прапануе прафесар А.Мальдзіс. І заносіць у яе, у адрозненне ад папярэдняй, толькі вытрымкі, канкрэтныя факты з розных выступленняў і публікацый, як настойвае ўжо прафесар М.Савіцкі.

Лепш, каб падобных кніг нам зусім не прыйшлося рабіць. Аднак пакуль сітуацыя вымагае іншага. Таму перад яе стваральнікамі стаяць найперш наступныя задачы: звяртанне ўвагі міжнароднай супольнасці, насельніцтва рэспублікі на парушэнні правоў чалавека і адыходзе ад агульначалавечых нормаў і паняццяў у Беларусі; спрыянне захаванню і пашырэнню сферы ўжывання беларускай мовы і сеткі беларускіх школ усіх відаў; грамадскае папярэджанне разбуральнікам-герастратам за немінучую адказнасць перад сваімі нашчадкамі і будучыняй.

У ТБШ і ТБМ паступаюць розныя факты па дыскрымінацыі беларускамоўнага навучання. Сярод іх можна вылучыць наступныя: ухіленне кіраўніцтвам устаноў і педагогамі ад належнага нацыянальна-патрыятычнага выхавання; скрытае спрыянне шавіністычным настроям і іх адкрытай прапаганды; дыскрэдытацыя беларускамоўнага навучання шляхам размоў аб яго нібы непрэстыжнасці і заганнасці, дзейнасцю, скіраванай на яўнае прыніжэнне яго статуса ў вачах грамадскасці (выдзяленне другараднага вучэбнага пакоя, змены, "махінацыі" з падручнікамі і г.д.); аб'яўленне аб змене мовы навучання, нявыпуску падручнікаў; падбухторванне і патуранне варожа настроеным да беларускасці бацькам і інш. Асобы, якія схільныя да названых дзеянняў, і стануць "героямі" стварaемай кнігі.

ТБШ і ТБМ заклікаюць сваіх сяброў да актыўнага збору матэрыялаў, а сродкі масавай інфармацыі — да іх абнародавання ў якасці праектаў частак "Шэрай кнігі".

Алесь ЛОЗКА,
віцэ-прэзідэнт ТБШ.

Культурнае жыццё

Свята фотамастацтва ў Гародні пад патранажам ЮНЭСКА

У Гародні ўпершыню адбыўся Тыдзень маладзёжнай мастацкай фатаграфіі. Пад час Тыдня ў абласным Доме тэхнічнай і мастацкай творчасці вучнёўскай моладзі адкрыліся тры фотавыставы: "Пасля Чарнобыля" менскага фотамастака Уладзіміра Блінова, "Гарадскія кветкі" ўдзельнікаў Гарадзенскага маладзёжнага фотаклуба МІГ, "Гродна-96", у якую ўвайшлі здымкі фотаюніёраў з VI міжнароднага фотасалона "Дзеці — дзецям Чарнобыля" і ўдзельнікаў першага Рэспубліканскага фотапленэра "Я бачу гэты свет па-свойму".

У гарадскім фотаклубе "Гродна" была паказана вялікая слайд-праграма. Акрамя слайдаў менскіх і віцебскіх фотамастакоў, паказаў сваю аўтарскую калекцыю вядомы гарадзенскі фатограф Міхаіл Анішчанка.

Свята ў Гародні адбылося дзякуючы дапамозе абласнога Цэнтра тэхнічнай творчасці навучэнцаў, камітэта па справах моладзі аблвыканкама, пры падтрымцы Беларускага клуба мастацкай фатаграфіі, пад патранажам ЮНЭСКА.

Вырашана, што Тыдні фотамастацтва ў Гародні будуць праводзіцца рэгулярна, раз у два гады.

Віталь НІКАНОВІЧ
(Гарадзенскі маладзёжны прэс-клуб).

(Заканчэнне. Пачатак на стар.1.)

нуць галоўнай кнігай яго жыцця, ды так, на жаль, на першых раздзелах і спынілася яго работа, — не паспеў. Памятаю, наш стары Юрка Гаўрук мерыўся напісаць пра сваю сумесную выкладчыцкую працу ў Горках, але таксама ўсё адкладваў, — не паспеў. У плане выдавецтва "Мастацкая літаратура" на 1997 год ужо стаіць — адрэдагаваная і аформленая — яшчэ адна мая аўтабіяграфічная кніга "Дзе скарб ваш". Назва ідзе ад евангельскага выслоўя "Дзе скарб ваш, там будзе і сэрца ваша". Зноў жа гутарка ў ёй пра самае запаветнае. Выхаду не папярэднічае даволі вялікая публікацыя ў травеньскім нумары "Полымя" — "З людзьмі сам-насам".

— Выходзіць, што і будучая Ваша кніга — працяг той самай "Незакончанай кнігі"?

— Я калісьці пісаў: "Усё маё, а тым больш апошняга часу — па сутнасці дзённік". Гэта азначае, што я магу пісаць толькі пра тое, што перажыта мною асабіста — убачана, пачута, адчута, перадумана самім. Як сказаў Гогаль: "Пока я иду — идёт и работа". І ў мяне кожная наступная кніжка — працяг папярэдняй.

— У кнізе "Пішу як жыву" прыцягваюць увагу запісы пад назвай "Балючае і дымнае" — пра трагічныя, жорсткія, часам дзікія да абсурду, страшныя і смешныя падзеі і здарэнні, якія мелі месца ў перыяд культу асобы і пазней, пра тых "нібы людзей" тыпу Цанавы або той жа менскай "адказнай" бабы, якая зрабіла сабе кар'еру на "пільнасці", пра тую страшную філасофію, якая асляпляла і замбіравала нават самых лепшых прадстаўнікоў нацыі, пра расстрэлы ў канцы 30-х гадоў і пра многія іншыя жахі. Скажыце, калі ласка, як з'явіўся ў Вашай кнізе такі цыкл?

— Тут усё вельмі проста тлумачыцца. Як вы заўважылі, у гэты цыкл увайшлі запісы розных гадоў, якія пісаліся "ў стол" і не маглі з'явіцца ў свет раней вальнейшага часу. Хоць заўважу, што тое-сёе з такіх рэчаў удавалася надрукаваць ужо ў хрушчоўскую "адлігу". Так, у зборніку "Жменя сонечных праменняў", які выйшаў у 1965 годзе, надрукавана эсэ пра сябра маёй маладосці, заходнебеларускага камуніста, які за свае перакананні ўцёк у СССР і там быў зняволены на тэрмін у пяць разоў большы за той, што атрымаў у Польшчы, а вярнуўшыся ў канцы пяцідзесятых, — жах падумаць — два гады паміраў ад рака. Дык вось, рыхтуючы да друку "Пішу як жыву", я перагледзеў свае нататкі, выдзеліў трагічныя, балючыя па змесце запісы і вылучыў іх у асобны цыкл.

— У кнізе выразна прагучала і тэма так званага старэйшага брата — таксама як застарэлы боль.

— Гэты боль, на жаль, застаецца з намі і цяпер, паколькі пытанне русіфікацыі нашага народа па-ранейшаму злабадзённае. Вазьміце сталінскую русіфікацыю, потым хрушчоўскую, не менш нахабную і вульгарную, затым настала чарга брэжнеўска-машэраўскай русіфікацыі, эпізадычна прайшла андропаўская — у форме асаблівай барацьбы за прэстыж рускай мовы ў выхаванні і навучанні. Аднак самыя нахабныя езуіцкія формы русіфікацыя набывае ў нас цяпер. Пад выглядам зноў жа дзвюх родных моў яна абрынулася на Беларусь не тое што "дзевятым валам", а проста гіганцкімі хвалямі цунамі: у найбліжэйшай перспектыве ні нацыянальных школ, ні мовы, ні культуры, поўнае "зліццё". Чаго варты спробы, скажам, аб'ядноўваць чатыры беларускамоўныя газеты: "Літаратуру і мастацтва", "Культуру", "Наша слова" і "Голас радзімы" ў адну — нібыта з эканамічных меркаванняў, — а тады ўжо назначаць туды паслухмянага рэдактара?! Гэта ўжо не тое што касою, а касілкаю пляжыць бедную беларускую мову. З другога боку, як гэта ні парадаксальна гучыць, мы павінны падзякаваць Прэзідэнту, што сваім мінулагоднім рэферэндумам ён прымусіў нас глыбей задумацца над лёсам нацыі, які непасрэдна і неадрыўна залежыць ад стану роднай мовы. Можа, дасць Бог, да нас прыйдзе рэальнае адчуванне гэтай небяспекі і прымусіць больш рашуча супрацьстаяць ёй. У гэтым сэнсе найбольшая адказнасць за выжыванне мовы кладзецца зноў жа на пісьменнікаў ды настаўнікаў. Першыя павінны яе дасканаліць у сваіх творах, другія — навучаць на ёй дзяцей. У шасцідзесятыя гады гэтую праблему ўзняў яшчэ Крапіва на з'ездзе настаўнікаў.

— Чым і выклікаў абурэнне начальства.

— А як жа магло быць інакш?

— Што можаце, Іван Антонавіч, сказаць пра апошняе дзесяцігоддзе сваёй творчасці? Ці можна назіраць у ёй працэс змянення, развіцця?

— Мне ўспамінаецца першы радок з "Тэстамента" Уладзіміра Жылкі: "Няма за што на лёс мне плакаць". Гэта калі гаварыць пра выданні і перавыданні. У дзевяноста другім — дзевяноста трэцім гадах у мяне выйшаў трохтомнік выбранага. Туды я даваў рэчы, якія мне здаваліся і здаюцца найбольш маімі ў сэнсе шчырасці і патрэбнасці. Па школьнай серыі перавыдадзены раман "Птушкі і гнёзды" і "Выбраныя і апавесці". Выйшла ў свет падарункавая, сімпатычная кніжачка мініяцюр "Пробліскі". Выйшлі таксама названыя вышэй "Пішу як жыву" і "Вячэрняе". Трэцяя — "Дзе скарб ваш" — плануецца на наступны год, пра што я ўжо гаварыў. Былі і замежныя выданні. Многа гэта ці мала? А хто яго ведае. У літаратуры не так яно ўсё вымяраецца. Скажам, у Гогаля ўсяго шэсць томікаў, у Грыбаедава — фактычна адна п'еса, у Льва Талстога плануецца збор твораў на сто тамоў, а ў Юзафа Крашэўскага — тамоў ажно трыста. Так што многа я напісаў ці мала? Відаць, больш не змог. Гэта ж не ад гультайства ідзе. А што да таго, эвалюцыяніруюю я ці тапчуся на адным месцы, дык тут трэба, каб нехта збоку сказаў. А ў мяне павінна быць перш за ўсё адчуванне сваёй патрэбнасці, адчуванне незадавальнення сабою. Такое стаўленне да сваёй творчасці — залог таго, што ты яшчэ жывеш і яшчэ можаш пісаць ці на тым самым узроўні, ці ўзняўшыся над ім.

— Значыць, Вы працягваеце напружана працаваць?

— Я не ўвесь час сяджу ды "графаманю", як можа здавацца. Проза, якую цяпер пішу і якою жыву, патрабуе адпаведнага настрою, можа рабіцца толькі пад настрой. А як не пішацца — тады для нашага брата ёсць такі выхад: чытанне. Пісьменнік павінен і быць чытачом, павінен увесь час вучыцца, арыентавацца ў сусветнай літаратуры, каб не "адкрываць Амерыку" ды не "вынаходзіць веласіпед".

— Калі я ў кастрычніку слухала Ваша выступленне на апазіцыйным Нацыянальным кангрэсе, то пачула такую па змесце рэпліку: "Нарэшце Янка Брыль загаварыў на ўвесь голас, страціў цярплівасць, стрымансць". Сама я не падзяляю гэтую думку, бо памятаю зробленае Вамі раней. Відаць, што той ваш "крытык" не знаёмы з вашымі творамі. І ўсё ж як бы Вы адказалі на гэтую рэпліку?

— Апошнім часам Беларусь у культурных адносінах пачала спакваля выходзіць на міжнародную арэну — сваім оперным і канцэртным мастацтвам, сваім жывапісам, графікай. А чаму? Таму што тут усё зразумела без перакладу, мова гэтых мастацтваў агульналюдская. Мастацтва ж слова ў гэтым сэнсе больш бездапаможнае, бо каб ацаніць яго вартасці, трэба прачытаць тэкст. Нашу беларускую мову мала хто ў свеце ведае, мала хто на ёй чытае. У іншых краінах нават не ўсе ведаюць, што ёсць такі народ — беларусы і на якім паўшар'і планеты ён жыве. Дык вось, каб чуў такую рэпліку і мне трэба было апраўдвацца, — а я не лічу, што мне трэба гэта рабіць, дык я сказаў бы: "Дарагі мой, што ж я магу больш, чым напісаць, а вы — чым прачытаць? Каб вы мяне прачыталі, дык, відаць, не рабілі б такіх заўваг". Вось вы, Ірына Платонаўна, называлі цыкл "Балючае і дымнае". Гэта тое, што магло быць сказана і на плошчы, на мітынгу перад вялікім натоўпам людзей. Калі ж не гукаю на плошчы, дык не маўчу за пісьмовым сталом, бо я больш схільны і здольны да такога роду культурнай, патрыятычнай дзейнасці. Некаму, відаць, зручней падумаць, што вось і Янка Брыль трывыў, трываў, ды ўрэшце загукаў, як той мужык у творы нашага класіка. Не ўсё гэта так. На працягу больш за паўстагоддзе літаратурнай працы ў мяне было шмат сутычак і з рэдактурай, і з цэнзурай, і з партыйным начальствам, калі трэба было адваёўваць тое, што хацелася шчыра сказаць. Давайце возьмем і такую рэч — выступленні. Днямі я прыкінуў, што за апошнія дзесяць гадоў выступаў перад студэнтамі, школьнікамі, гарадской інтэлігенцыяй і ў Доме літаратара, і ў розных музеях, у розных гарадах — Брэсце, Гомелі, Ветцы, Гродне, Оршы, Стоўбцах, Карэлічах, а таксама ў шматлікіх вёсках больш за дзвесце разоў. Асабліва люблю бываць у сельскіх школах, гутарыць з вучнямі і настаўнікамі. На жаль, адміраюць гэтыя школкі, ёсць такія, дзе на дзевяць-дзесяць настаўнікаў прыпадае шаснаццаць-семнаццаць вучняў. Дык вось, на кожным выступленні я, так сказаць, імправізаваў, паколькі прозу чытаць на публіку цяжка, яна не слухаецца так, як вершы, а затым адказваў на пытанні, часам і досыць вострыя, а то і каверзныя. Выступаў я за гэты час і ў прэсе з артыкуламі, і інтэрв'ю са мною друкаваліся. Выходзіў я з публікацыямі на чытачоў "Полымя", "Маладосці", "Крыніцы", "Роднага слова", "Нашага слова", "ЛіМа", "Звязды", "Дружбы народов", "Диалога" і іншых выданняў. Так што, дзякуй Богу, і я яшчэ варушуся.

— Іван Антонавіч, думаю, што Вы прадбачылі і такое пытанне: што адбываецца з вашымі замежнымі сувязямі і выданнямі?

— Ой, у гэтым плане мае справы дрэнныя. Пісьменнікі, крытыкі, перакладчыкі, чытачы між сабой цяпер злачынна раз'яднаныя. Сувязі парваліся і далей рвуцца з-за праблем фінансавых: дорага каштуе ліставанне, яшчэ даражэй — тэлефонны званок у Варшаву, Прагу, Кіеў, Маскву... З выданнямі справы ідуць не лепш: скрозь такі ералаш пачаўся. Мая апошняя кніга на рускай мове выйшла ў восемдзесят восьмым годзе ("От сева до жатвы"). У Польшчы апошняя кніжка пад назвай "Wartki Niemen" ("Быстры Нёман") выйшла ў восемдзесят дзевятым годзе, у добрым перакладзе Чэслава Сэнюха, у пачэснай серыі "Сучасная сусветная проза". Дзесьці ў восемдзесят пятым — восемдзесят восьмых гадах творы мае выдаваліся апошні раз у Чэхіі, Балгарыі. Дзве кніжкі яшчэ раней былі нават выдадзеныя ў Кітаі. Адна з іх — апавяданні для дзяцей. Намецілася было там штосьці з перакладамі маіх мініяцюр — дзякуючы выкладчыцы Гомельскага універсітэта Алене Неронскай, якая стажыравалася ў Харбіне. Яна мне прывезла некалькі пісем ад кітайскіх літаратараў, якія зацікавіліся маімі запісамі. Але, зноў жа, патрабаваць ад іх перакладу з арыгінала нельга — беларускай мовы яны не ведаюць і перакладаюць з рускага перакладу. Да таго ж, яшчэ дзе той Кітай, а дзе Беларусь. Так справа і заглохла. Да Польшчы, Прыбалтыкі, Расіі — бліжэй, аднак пакуль што тое самае...

2. ДУША НА РАЦЭ ЧАСУ

— Іван Антонавіч, раскажыце больш пра замежных перакладчыкаў сваіх твораў.

— У нас ёсць сябры, якія займаюцца перакладамі з арыгінала. Дакладней сказаць, займаліся. Пачну з перакладчыкаў польскіх. Я ўжо гаварыў пра Чэслава Сэнюха, які, дарэчы, паспяхова перакладае і друкуе раздзеламі Коласаву "Новую зямлю", пераклаў паэмы Сяргея Законнікава "Чорная быль" і "Зязюля", якія зусім нядаўна выйшлі кнігай. Мяне перакладала і Ганна Сабэцкая — выдала адну маю кнігу. Для беларускай літаратуры шмат зрабіў Ян Гушча. Ён выдаў, уявіце сабе, ажно дзве анталогіі беларускай паэзіі, а таксама творы Танка, Караткевіча, Багдановіча і іншых, у тым ліку і мае. Хораша працаваў на нас Мацей Канановіч: перакладаў сам і арганізоўваў публікацыі. Добрымі нашымі перакладчыкамі былі таксама Ігар Сікірыцкі, Віктар Варашыльскі... На жаль, усе яны пайшлі з жыцця. У прыбалтыйскіх краінах многа выходзіла твораў беларускіх пісьменнікаў, у тым ліку і маіх, у перакладах Літоўца Жукаўскаса, латыша Ванага, эстонца Йьчы. Вельмі плённа працаваў, а сёння працуе, на жаль, ужо менш прафесар Карлава універсітэта ў Празе Вацлаў Жыдліцкі. Ён пераклаў, так скажам, цэлую бібліятэку беларускай прозы ад Чорнага да Караткевіча, у тым ліку нашу, з Адамовічам і Калеснікам, кнігу "Я з вогненнай вёскі...", мой раман "Птушкі і гнёзды", кнігу выбраных апавесцяў, перасыпаных мініяцюрамі.

Пашанцавала мне з выданнем "Птушак і гнёздаў" у Германіі, прычым у перакладзе з арыгінала, зробленым Гансам Іхімам Грымам. Перакладаюць нас Норберт Рандаў, Уладзімір і Ула Чапегі, беларуска-нямецкая пара. Пашанцавала мне ў Балгарыі, дзе дзякуючы Сімяону Уладзіміраву і Іжо Сокалаву выйшла кніга мініяцюр "Вітражы" і апавесці "Золак убачаных здалёк" і "Ніжнія Байдуны". да таго ж, апошняя апавесць двойчы. Так ёй, дарэчы, пашанцавала і ў Польшчы: выйшла яна таксама двойчы і ў двух перакладах — Яна Гушчы і Чэслава Сэнюха.

— А хто перакладаў Вашы творы ў Расіі?

— Дзмітрый Кавалёў, Арсень Астроўскі, Георгій Папоў. Усіх іх прыгадваю добрым словам, усім ім удзячны. Паэт Кавалёў, па бацьку беларус, настолькі ведаў нашу і рускую мовы, што нейкае слова ці сказ мог даваць на выбар у двух, а то і ў трох варыянтах. Уяўляеце сабе, якая гэта раскоша! Астроўскі, рафініраваны пецярбургскі інтэлігент, рабіў, на жаль, так: усю ў мяне лаянку, якая б яна ў народзе ні была разнастайная ды сакавітая, перакладаў аднолькава: "Будь ты неладна", "будь ты неладен". Ну і іншыя рэчы ў яго праскоквалі. Напрыклад, параўнанне: "так спраўна і спорна ідуць у пракосе сапраўдныя касцы" ён мог перакласці: "так споро идут, помахивая косами, настоящие косари"... Я смяюся, казаў яму: "Ну, Арсень Рыгоравіч дарагі, памахваць можна хвастом, касой памахваць нельга". Ды гэта дробязі, у цэлым беручы, пераклады Астроўскага культурныя, я яму ўдзячны за многае. Георгій Папоў — сібірак, алтаец — усе пасляваенныя гады пражыў у Беларусі і выдатна ўжыўся ў нашу мову. Назаву таксама некалькі публікацыяў сваіх твораў у Маскве ў добрым перакладзе Іны Сяргеевай.

А наогул, трэба прызнаць, што яшчэ мы вельмі мала маем такіх перакладчыкаў, якія маглі б данесці нашу літаратуру да сусветнага чытача па-сапраўднаму, якасна. Памятаецца, як гадоў трыццаць таму назад Навум Кіслік упершыню пераклаў на рускую мову кнігу паэзіі Янкі Купалы з вершаў, якія раней не перакладаліся, а з якой цяжкасцю мы яе прабівалі ў друк?.. Справа перакладаў — праблема вялікая, і вельмі важную ролю, яшчэ раз падкрэслю, адыгрывае іх якасць. Ёсць і такія, што проста псуюць арыгінал. Вельмі цяжка бывае і перакласці таго або іншага таленавітага пісьменніка. Напрыклад, нашых Пімена Панчанку, Кузьму Чорнага. Хочацца, каб мы мелі сваіх перакладчыкаў з ліку літаратурна адоранай моладзі, аднак пакуль што ў нас апошнім часам моладзь больш імкнецца ў юрыспрудэнцыю ды эканаміку — бліжэй да грошай, да лягчэйшага жыцця. Думаю, аднак, што і гэта з'ява часовая.

— Іван Антонавіч, патрабуецца, так сказаць, завяршальны акорд для нашага інтэрв'ю. Мы яшчэ не гаварылі з Вамі пра будучыню нашай літаратуры і культуры. Якім Вам бачыцца ў перспектыве іх лёс?

— Ужо больш як паўстагоддзя я гараджанін, аднак адчуваю сябе, дзякуй Богу, у моцнай ступені і селянінам, у сувязі, дружбе з тымі, хто займаецца — і тут пакарыстаюся выразам Талстога — "хлебным трудом". Трымаецца — ці то ў свядомасці маёй, ці то ў характары — мужыцкі аптымізм: усё, мауляў, павінна быць добра. Для поўнага песімізму, для безвыходнасці няма, па-мойму, падстаў. Былі і горшыя часы. Вось да вайны — мне расказвалі старэйшыя таварышы — толькі ў аб'яднанні "Маладняк" налічвалася больш за трыста чалавек, а былі ж яшчэ аб'яднанні "Узвышша", "Полымя" і, нарэшце, Саюз пісьменнікаў. Куды яны ўсе падзеліся? Вынішчаныя былі. Калі 10 траўня сорак пятага года, назаўтра пасля Дня Перамогі, мы з Мележам уступалі ў Саюз беларускіх пісьменнікаў, то па ліку адзін з нас праходзіў сорак трэцім, а другі — сорак чацвёртым. Цяпер жа ў нас, нягледзячы на адсеў пісьменнікаў, якія былі асноўным крапяжом у нашай літаратуры, — з жыцця пайшлі Мележ, Караткевіч, Танк, Панчанка, Бечык, Вялюгін, — у нас ёсць паэты і празаікі, чытаючы якіх, можна парадавацца і паспадзявацца, — калі браць самых маладых.. У прозе, скажам, гэта Уладзімір Ягоўдзік, Андрэй Федарэнка. У паэзіі — Міхась Скобла, Людміла Рублеўская... Я назваў не ўсіх, ды справа, перш за ўсё, у тым, што маладыя сілы ў літаратуру ідуць. Нядаўна сустрэў зусім невядомае для сябе імя — Галіна Варатынская. Добрыя, спелыя вершы. Аказваецца — гэта журналістка з раённай газеты.

Давялося мне апошнім часам прымаць удзел у святкаванні юбілеяў такіх, скажам, неперршаступенных паэтаў, як Ян Чачот, Алесь Мілюць, Улад Ініцкі. Што прыемна: святы гэтыя і на Карэліччыне, і на Стаўбцоўшчыне адбыліся ў самых народных нізах і прайшлі вельмі хораша. Цікава было паслухаць, прыкладам, як у Ініцы, роднай вёсцы Улада Ініцкага, дзеткі дэкламуюць яго вершы, а цёткі, былыя суседкі, успамінаюць гэтага земляка добрым словам. Як гэта важна, што трымаецца і захоўваецца ў народных нізах наша, вобразна кажучы, літаратурная грыбніца.

Даводзіцца чуць нараканні, што нашы людзі, пераехаўшы з вёскі ў горад і перайшоўшы з роднай мовы на трасянку, не чытаюць родную літаратуру. Дык яны ж і Талстога ці Дастаеўскага не чытаюць таксама, у лепшым выпадку, пажуюць нейкі рускамоўны дэтэктыў, а яшчэ лепш — серыял які па тэлевізары паглядзяць...

Тэлевізар таксама часам парадуе: тадысяды пройдзе "Беларускі дом", "Роднае слова", а то і добрая музычная перадача з песнямі, скажам, Забэйды Суміцкага, народнымі... Аднак, і на тэлебачанні, і на радыё справы ў нас, як гаворыцца, ідуць далёка не належным чынам...

Нашы бедныя школы... Аднойчы мяне запрасілі ў адну з іх — выступіць перад першакласнікамі. Пайшоў з павагі да настаўніка, не надта верачы ў належны кантакт з рускамоўнымі навучэнцамі. Потым вучні пісалі сачыненне пра творчасць Брыля і ізнюю сустрэчу з ім. Настаўнік мне паказаў, а я паглядзеў некалькі тых работ. Ведаеце, такія ёсць разумныя, харошыя юнакі і дзяўчаты. Так яны горнуцца да роднага слова, нягледзячы на тое, што школа тая руская. Я рэдка ўжываю публічна лозунг "Жыве Беларусь!" Але душой адчуваю: Яна жыве і будзе жыць. Мы ёсць і мы будзем. Толькі трэба працаваць.

— Шчыра дзякую, Іван Антонавіч, за гэтую сустрэчу і за гутарку. Жадаю Вам добрага здароўя і плёну ў працы.

Распытвала Ірына КРЭНЬ.

1992 — 1996 гады.

Фота В.ЖДАНОВІЧА.

Згадкі

ХАЦЕЎ ДАБРА БЕЛАРУСКАМУ НАРОДУ

Для заходнебеларускага нацыянальнага актыву міжваеннай Польшчы былі характэрныя пракамуністычныя настроі. Нягледзячы на весткі пра крывавы тэрор НКУС у БССР, многія актывісты нацыянальна-вызвольнага руху гэтаму не верылі і слепа працягвалі змаганне пад камуністычнымі лозунгамі. Тысячы маладых хлапцоў і дзяўчат уступалі ў камсамол і кампартыю Заходняй Беларусі. Яны самаахвярна змагаліся за правы беларускага народа, не шкадавалі сябе, сваёй маладосці, па 5, 10 гадоў праводзілі ў польскіх турмах, не разумеючы, што з'яўляюцца марыянеткамі ў руках маскоўскіх правадыроў, якія марылі пра сусветнае панаванне. Адным з такіх ашуканых беларускіх патрыётаў быў Юльян Саковіч.

Юльян Саковіч нарадзіўся 24 жніўня 1906 года ў фальварку Баўдыры Крэўскае воласці Ашмянскага павета ў заможнай сялянскай сям'і. Ягоны бацька меў добры прыбытак са сваёй вялікай гаспадаркі і мог даць сыну грунтоўную адукацыю. Юльян вучыцца ў Віленскай беларускай гімназіі, пасля заканчэння якой паступае ў Віленскі універсітэт, каб стаць аграномам. Магчыма, гэта было жаданне бацькі.

Сярод студэнтаў Ю.Саковіч адразу вылучыўся сваёй актыўнай палітычнай дзейнасцю. Адначасова ён быў сябрам незалежніцкага Беларускага студэнцкага саюза і ўдзельнікам камсамольскага падполля. З камуністычнай ідэалогіяй Саковіч пазнаёміўся яшчэ пад час вучобы ў гімназіі, чытаючы падпольныя бальшавіцкія газеты, улёткі, брашуры. Невядома, што прывабіла яго ў камунізме і як ставіліся да выбару сына ягоныя бацькі. Безумоўна, тут вялікую ролю адыграла легенда пра "Беларускі Дом", які нібыта будавалі у БССР бальшавікі. Многія бачылі адзіны ратунак ад рэпрэсій польскіх акупантаў зноў жа на ўсходзе, у БССР...

У шэрагах БСС было больш моладзі, якая са скептыцызмам глядзела на падзеі ў савецкай Беларусі. Камсамольцы, выконваючы заданні "старэйшых таварышаў", спрабавалі захапіць, а калі не ўдасца — разваліць БСС. Спачатку вялася прапагандысцкая работа: камсамольцы распаўсюджвалі сваю літаратуру, чыталі на зборках сяброў Саюза адпаведныя даклады. Саковіч, напрыклад, прачытаў даклад "Аб пралетарскай культуры". Убачыўшы, што ніякіх вынікаў няма, Саковіч з сябрамі паспрабаваў разваліць БСС. У 1929 годзе за "падрыўную" дзейнасць ён і Г.Вялецкі былі выключаныя на год з Саюза. Тады яны распачынаюць выданне ў ліпені 1929 г. "грамадзка-навуковай і літаратурна-мастацкай часопісі беларускага Паступовага (прагрэсіўнага) Студэнцтва" "Вольная Думка". Аднак аб'яднаць вакол "Вольнай думкі" значнай колькасці студэнтаў не ўдалося, а сам часопіс спыніў існаванне на другім нумары, які выйшаў у снежні 1929 года. Адной з прычын гэтага стаўся арышт польскай паліцыяй Юльяна Саковіча. Гэта было ўжо не першае яго знаёмства з дэфензівай. Упершыню ён арыштоўваўся па справе Грамады, актыўным сябрам якой быў.

Віленскія камсамольцы, тым часам, працягваюць дыверсіі супраць БСС. 24 сакавіка 1930 г., калі Саюз адзначаў чарговыя ўгодкі абвяшчэння Беларускай народнай рэспублікі — Акту 25 САКАВІКА, на памяшканне, дзе праходзіла ўрачыстая вечарына, напалі камсамольцы. Яны справакавалі сутычку і закідвалі прысутных бутэлькамі, але, атрымаўшы належны адпор, разбегліся. Спрабавалі разваліць Беларускі Студэнцкі Саюз і палякі, якія арганізавалі беларускую студэнцкую арганізацыю "Скарынія" з часопісам "Новая Варта". Але і іх намаганні былі марнымі.

Саковіч актыўна працуе таксама ў Таварыстве беларускае школы (ТБШ). На пачатку 1933 г. ён і яшчэ некалькі дзеячаў ТБШ былі арыштаваныя "за камуністычную дзейнасць". Часопіс "Летапіс Таварыства Беларускай Школы" паведамляў, што "ў днях 1-4 лютага г.г. адбыўся у Акружным Судзе працэс над прэзыдыюмам Т.Б.Ш. у асобах старшыні Ф.Стэцкевіча, віцэ-старшыні М.Пяткевіча і сэкрэтара Г.Шырмы, сябрай Нагляднай Рады Ю.Саковічам, сябрай Дачаснай Паўнамоцнай Камісіі Церахам і грам. С.Скуркай, які не зьяўляецца сябрам Таварыства. Усіх пералічаных абвінавачвалі ў стварэнні на грунце Т.Б.Ш. камуністычнай змовы з арт.102, ч.I Карнага Кодэксу. Усіх трох сябраў прэзыдыюма Галоўнае Управы Суд апраўдаў, Цераха і Саковіча засудзіў на тры гады турмы кожнага, а Скурку на два гады".

Часопіс "Шлях моладзі", сталым падпісчыкам якога, дарэчы, быў Саковіч, адзначаў, што "ўсе падсудныя, за выняткам Скуркі, гаварылі ў судзе па-беларуску". Адбыўшы тэрмін зняволення, у 1936 г. Саковіч зноў быў арыштаваны польскай паліцыяй.

На пачатку 1939 года ў Баранавічах на нелегальную нараду сабраліся былыя актывісты Грамады. Яны прагназавалі хуткі пачатак вайны Германіі з Польшчай, а таму абмяркоўвалі сваю тактыку дзеяння ў у гэтых варунках. Быў прыняты нават план антыпольскага паўстання з мэтаю абвяшчэння незалежнае Заходнебеларускае рэспублікі. Юльян Саковіч удзельнічаў у гэтай нарадзе, а неўзабаве быў у чарговы раз арыштаваны...

Пачатак нямецкай агрэсіі вызваліў Саковіча з канцлагера ў Бярозе-Картузскай. Ён вяртаецца ў родныя мясціны, дзе ўжо пачынала ўсталёўвацца савецкая ўлада. Здавалася, што нарэшце настаў той час, калі спраўдзіцца ўсё, за што ён змагаўся. Але яго чакала вялікае расчараванне. Юльяна Саковіча арыштоўваюць цяпер ужо бальшавікі. Здзекі і катаванні доўжыліся месяцамі і скончыліся 22 чэрвеня 1941 года...

Саковіч уцякае з турмы і вяртаецца на Ашмяншчыну. З прыходам немцаў, паліцыю і грамадзянскую адміністрацыю захапілі палякі, якія распачалі антыбеларускі тэрор. Актывісты Грамады, ТБШ, КПЗБ расстрэльваліся без суда і следства. Быў арыштаваны і Саковіч, але нейкім цудам яму і Паўлу Асіповічу ўдалося вырвацца з рук паліцыі і ўцячы ў Менск.

Развітаўшыся з сваімі камуністычнымі ілюзіямі, Саковіч далучаецца да тых беларускіх патрыётаў, якія, як і ён, вызваліліся з турмаў НКУС або прыбылі з эміграцыі. Дзеля падтрымкі беларускага падпольнага незалежніцкага руху Саковіч становіцца камендантам беларускай паліцыі Менскай акругі, а пасля г. Менска. У кастрычніку 1941 года яго прызначаюць начальнікам адміністрацыйнага аддзела Беларускае Народнае Самапомачы (БНС). Многія ведалі пра камуністычнае мінулае Саковіча, і ў СД пасыпаліся на яго даносы. Але немцы да былога вязня бальшавіцкіх турмаў аднесліся з даверам. Пазней яны ўспомняць пра гэтыя паперы, калі будуць падпісваць Саковічу смяротны прысуд... А пакуль ён становіцца сябрам ЦК Беларускай Незалежніцкай партыі (БНП), кіруе яе Менскім акруговым камітэтам. На яго кватэры праходзілі ці не ўсе з'езды і нарады гэтай партыі. Адначасова Ю.Саковіч з'яўляўся правадыром нелегальнай арганізацыі "Беларуская Народная Грамада", у якую ўваходзілі былыя сябры БСРГ 1925-27 гг. У 1942 г. у Заходняй Беларусі дзякуючы грамадоўцам удалося аб'яднаць некалькі дзесяткаў патрыятычных партызанскіх атрадаў і груп у "Беларускую народную партызанку".

Летам 1942 г. Ю.Саковіч уваходзіць у штаб па фармаванні вайсковых аддзелаў Беларускае Самааховы (БСА), падпісвае адпаведны заклік да беларускага народа, акрамя яго, пад заклікам стаялі подпісы Івана Ермачэнкі — старшыні Галоўнае Рады БНС, ксяндза Вінцэнта Гадлеўскага, архіепіскапа Філафея, Вацлава Іваноўскага — старшыні Менскае ўправы, Уладзіслава Казлоўскага — паэта, рэдактара "Беларускае Газэты".

Германскія спецслужбы мелі інфармацыю пра беларускую канспірацыю. Бачачы ў Саковічы аднаго з яе кіраўнікоў, яго пачынаюць адсоўваць ад уплывовых пасад. У траўні 1943 года яго высылаюць з Менска ў Ліду, на верную смерць, бо Саковіч пратэставаў супраць палення вёсак і масавых забойстваў насельніцтва карнікамі (пра гэта піша Ю.Туронак у кнізе "Беларусь пад нямецкай акупацыяй"). Чаму на верную смерць? Справа ў тым, что Лідчына была апанаваная польскаю партызанкаю, якая падтрымоўвала з немцамі шчыльныя кантакты, атрымоўвала ад іх зброю і амуніцыю. Беларусы тут былі ўшчэнт запалоханыя, бо польскія тэрарысты забівалі беларускіх актывістаў упрост на вуліцах горада...

Разам з Саковічам прыехаў на становішча павятовага старшыні ў Васілішкі Леанід Маракоў, брат пісьменніка Маракова, што загінуў у сталінскіх лагерах. Акруговы камісарыят дэлегаваў іх абодвух часова ў гэтае мястэчка, бо ўся адміністрацыя і паліцыя там была амаль выключна абсаджаная палякамі. Праз пару тыдняў яны павінны былі вярнуцца ў Ліду, каб заняць тут становішчы ў адміністрацыі. Вярнуліся яны раней, але... у трунах. Польскае падполле ў Васілішках надзіва аператыўна даведалася пра прыбыццё Саковіча і Маракова і вырашыла іх знішчыць. Гэта павінны былі здзейсніць былы польскі вайсковец са Старых Васілішак і шляхціц з фальварка Астрава. На касцёльнай плошчы мястэчка ў 3 гадзіны дня яны ва ўпор расстралялі прыбылых з пісталетаў.

Беларускія следчыя выйшлі на след забойцаў, але немцы зрабілі ўсё магчымае, каб апошнія пазбеглі кары, — яны далі ім магчымасць уцячы ў лес. Затым Ілля Кіслы, у якога былі ўсе дакументы па расследаванні забойства, быў застрэлены на лідскай вуліцы...

Юльян Саковіч быў пахаваны на праваслаўных могілках Ліды ў прысутнасці шматлікай беларускай грамады.

Сяргей ЁРШ.

Чыталі?

КАЛІ ЛАСКА, "БРЭСТЧЫНА"!

Мой родны кут, як ты мне мілы!..

Якуб Колас.

Адкуль вытокі той адзінай на зямлі мясціны, дзе немаўля ўпершыню ўбачыла схілены пад калыханку мілы твар матулі, дзе яно зрабіла свой першы нясмелы крок у вялікі свет і дзе яшчэ жывуць тыя, што памятаюць і чакаюць яго, дарослага? Жыхарам Брэстчыны пашанцавала аб тым даведацца: рэспубліканскае выдавецтва "Беларусь" выпусціла кнігу з аднайменнай назовай — "Брэстчына". Яе аўтар — кандыдат філалагічных навук А. Ненадавец. Гэта адна з шасці (па колькасці абласцей краіны) кніг задуманай серыі.

Кніга напісана з замілаваннем, любоўю і шчырасцю мясцовых жыхароў да паходжання назвы таго ці іншага паселішча. У ёй занатаваны міфалагічныя карані нацыянальнага фальклору. Аўтар выдання ўздоўж і ўпоперак дбайна пахадзіў па Бацькаўшчыне, меў не адну сотню гутарак з сівабародымі дзядулямі і іх спадарожніцамі. Пры тым, ён аддаў перавагу не старажытным гарадам, а маленькім вёсачкам, якія знікаюць з твару зямлі як "неперспектыўныя" ці пасыпаныя чарнобыльскім попелам.

Аўтар слушна не ставіў перад сабой мэту дакладна вызначыць паходжанне той ці іншай назвы. Ён толькі давёў да нас апрацаваныя народныя легенды і паданні аб узнікненні назвы вёскі, мястэчка ці горада. Прынамсі, з некалькіх варыянтаў легендаў і паданняў выбіраў найбольш цікавыя і запамінальныя. Чытаеш кнігу і дзіву даешся, як малапісьменныя продкі рупіліся аб захаванні памяці сваіх нашчадкаў. Зайздросная якасць для сённяшніх спадкаемцаў!

У кнізе распавядаецца, як з сівой даўніны маладыя шанавалі ды аберагалі старэйшых. Здавён палешукі і палевікі, дрыгавічы і радзімічы былі не толькі памяркоўнымі ды рахманымі, цікаўнымі ды дасціпнымі, яны любілі жартаўлівае, трапнае слова. Таму ў кнізе ёсць і смешныя, гумарыстычныя аповяды. Аўтар неназойліва распавядае, як трэба бескарысліва любіць родную прыроду, па-чалавечы ашчадна ставіцца да братоў нашых меншых — звяроў і птушак.

Часта назва паселішчаў звязаная з нашэсцем ворагаў — татараў, шведаў, палякаў, французаў, немцаў, — бо нават камяні іх умацаванняў былі мокрымі ад поту і слёз, чырвонымі ад крыві і гора людскога.

"Брэстчына" адкрыла серыю тапанімікай 105 населеных пунктаў вобласці.

У кнізе падаюцца цікавыя аповяды пра Баранавічы і Бярэсце, Камянец і Кобрын, Лунінец і Маларыту, Пружаны і Столін, іншыя раённыя цэнтры, мястэчкі і вёскі. Столінскі раён даў варыянты легендаў пра Давыд-Гарадок і Дубянец, Рубель і Рэчыцу, Стругу і Хатомель. Шкада, што складальнік зборніка не зазірнуў у столінскую глыбінку за 50 — 80 кіламетраў ад чыгункі: у Аздамічы і Альшаны, В.Малешава і Кароцічы, Мачуль і Рамель, Сямігосцічы і Цераблічы, дзе мясцовыя краязнаўцы назапасілі анамастычныя матэрыялы, якія заслугоўваюць увагі. Хочацца спадзявацца, што пры дапрацоўцы і перавыданні серыі заўвага будзе ўлічаная.

А ўвогуле, гэта ж першая спроба такога выдання, так бы мовіць, першы блін, толькі, на шчасце, не камяком, а мяккім, пышным караваем. Чытачы ўдзячныя аўтару — А. Ненадаўцу, афарміцелям і мастакам — І. Лагуноўскай, Г. Мацур — за каштоўнае выданне.

Леанід РАМАНЕНКА,
настаўнік.

Замежжа

Загадкавы лёс грамадзяніна Расіі

Тэнгіз Кітавані — так звацЬ былога міністра абароны Грузіі, суд над якім адбыўся нядаўна ў Тбілісі. У час суда побач з экс-міністрам на лаве падсудных апынуўся і яго дарадца — грамадзянін Расіі Валеры Фісюн. Ён быў затрыманы разам з Кітавані ў час, калі той са сваім збройным фармаваннем рушыў у бок мяжы з Абхазіяй.

Хто гэты чалавек і скуль ён узяўся ў атачэнні былога міністра, ніхто да канца не разумеў. У час арышту ў Фісюна былі знойдзеныя розныя дакументы — ад пасведчання карэспандэнта газеты "Кубанский курьер" да даведкі, што сведчыла: яе ўладальнік — прадстаўнік прэзідэнта Расіі на Чарнаморскім узбярэжжы.

Таямнічы былы дарадца былога міністра атрымаў вырак шасці гадоў турэмнага зняволення. Сядзець яму давялося нядоўга: неўзабаве пасля вынясення прысуду ён быў знойдзены мёртвым у турэмнай каморы. Экспертыза засведчыла смерць ад інфаркту.

Але гэта — афіцыйная версія. Экс-міністр Кітавані праз сваю сужонку заявіў: ён не верыць сведчанням экспертаў грузінскага МУС і лічыць, што Фісюн быў забіты, найбольш верагодна — атручаны. Другі былы паплечнік Фісюна — экс-прэм'ер Грузіі Тэнгіз Сігуа — нават запатрабаваў умяшання ў гэтую справу расійскага пасольства.

Звычайна расійскія дыпламаты вельмі ўважлівыя да лёсу сваіх суайчыннікаў (узгадайце нядаўні ажыятаж з прычыны арышту ў ЗША былога расійскага вывядоўцы)! Але гэтым разам здарылася нечаканае: супрацоўнікі пасольства адмовіліся каменціраваць арышт, зняволенне і нават смерць грамадзяніна Расіі ў чужой дзяржаве. Пасольства адмовілася нават дапамагчы сваякам памерлага перавезці яго цела на радзіму. Паводле словаў Тэнгіза Сігуа, у пасольстве заявілі, што не маюць на гэта грошай.

Ці азначае гэта тое, што Фісюн, страціўшы былы ўплыў, стаў непатрэбны расійскім уладам? Сёння гэтае пытанне задаюць сабе іншыя людзі, якія прадстаўляюць вялікую дзяржаву за яе межамі.

Латвія: роўнасць для ўсіх

Перайманне ўлады ў былых савецкіх рэспубліках мясцовымі нацыянальна арыентаванымі палітыкамі непазбежна выклікае ўціск прадстаўнікоў некарэнных народаў, найперш расійскага — гэткім аргументам карыстаюцца не толькі нацыяналісты ў Расіі, але і асобныя дзеячы ў нашай краіне, абгрунтоўваючы такім чынам сваю варожасць усім праявам беларушчыны.

Але ці сапраўды яны маюць рацыю, і ўмоваю нармальнага існавання адной нацыянальнай культуры ёсць вынішчэнне іншай і парушэнне грамадзянскіх правоў яе носьбітаў?

Адказам на гэтае пытанне стала інтэрв'ю, якое карэспандэнту ВВС даў Гунціс Ульманіс — прэзідэнт Латвіі і ўнук першага латвійскага прэзідэнта. На пытанне аб тым, чаму асобныя лідэры расійскай грамады Латвіі заяўляюць аб пагаршэнні становішча расійцаў у краіне, прэзідэнт адказаў:

— У нас ёсць закон аб грамадзянстве, які ва ўсіх прынцыпах адпавядае еўрапейскім стандартам і інтарэсам людзей, што жывуць у нашай краіне. Кожны чалавек, незалежна ад нацыянальнасці, з цягам часу (гэта зноў жа адпавядае стандартам і прынцыпам, што вякамі існуюць у Еўропе), выконваючы адпаведныя патрабаванні дзяржавы, можа стаць грамадзянінам Латвіі.

Мы рэгулярна праводзім і будзем праводзіць апытанні, як пачуваюць сябе жыхары краю, што іх турбуе. І калі з'яўляюцца людзі, якія не хочуць жыць у Латвіі, дык ніякіх забаронаў выезду перад імі мы не ставім.

Але іншыя абывацелі краіны (расійскага паходжання. — **"НС"**) жадаюць і надалей жыць у ёй — а такіх большасць, каля 90 адсоткаў! Хто хоча выязджаць з добрай, прыгожай, перспектыўнай краіны, якой з'яўляецца Латвія? Бо калі б у нас і сапраўды блага жылося, дык гэтыя 90 адсоткаў напісалі б у анкетах аб сваім жаданні з'ехаць. Але гэтага яны не робяць.

Сёння мы мусім улічваць, што 25 адсоткаў жыхароў нашай краіны — пенсіянеры. Гэта — нашая спадчына ад колішняга рэжыму. І сёння мы зацікаўленыя, каб у грамадстве не адбываўся падзел паводле прыналежнасці да розных супольнасцяў, каб людзі не адчувалі дыскамфорту на працы ці ў сацыяльнай сферы ад таго, ведаюць ці не ведаюць яны мову і да якога народа належаць.

Але трэба разумець: на дасягненне такога стану патрэбны час. Я мяркую, што патрэбныя 10 — 15 гадоў, каб грамадства каланізатараў, якое ў нас будавалася 50 гадоў, ператварылася ў грамадства роўных.

Замежжа

Неканстытуцыйны арол

Камітэт заканадаўства Дзяржаўнай Думы Расіі раптоўна актывізаваў свае намаганні ў справе выпрацоўкі новага закона. Падставаю да таго стала ўвядзенне ў Расіі замежных пашпартоў новага ўзору.

Прычынаю клопатаў урадаўцаў стала тое, што на вокладцы новага пашпарта змешчаная выява адноўленага герба Расіі — двухгаловага арла. У адрозненне ад сваіх беларускіх калегаў, нічога супраць уласнай гістарычнай сімволікі расійскія парламентарыі не маюць. Але яны сур'ёзна занепакоеныя тым, што гэткія пашпарты могуць быць не прызнанымі ў іншых дзяржавах.

Рэч у тым, што цяперашняя дзяржаўная сімволіка Расіі не зацверджаная канстытуцыяй гэтай дзяржавы, ці кажучы прасцей, належыць да той, што ў нас на радзіме называюць незарэгістраванай.

Замежная мова — дарагая мова

У асобаў і арганізацыяў Украіны, якія жывуць з продажу расійскай перыёдыкі, пачаліся цяжкія часы. Супрацоўнікі мясцовай падатковай інспекцыі літаральна тэрарызуюць іх, патрабуючы мець адмысловыя патэнты на права гандлю замежнай літаратурай.

У дадатак, каб канчаткова выпхнуць расійскую мову як з афіцыйных дакументаў, так і з вулічнай рэкламы, кабінет міністраў Украіны прапанаваў заканадаўцам увесці новы падатак за выкарыстанне расійскай мовы ў назвах суб'ектаў прадпрымальніцкай дзейнасці.

Веруем

ХТО СТАІЦЬ ЗА ПАДПАЛАМ СВЯТЫНІ?

Каля месяца прайшло з часу пажару ў заслаўскай царкве. Нагадаю, што ў той кастрычніцкі вечар агнём была пашкоджаная значная частка драўляных канструкцый святыні, цалкам згарэў дах, званіца, а таксама шмат старажытных абразоў. Жыхары Заслаўя ўпэўненыя, што толькі Боскі цуд выратаваў ад агню царкоўны іканастас.

На фасадзе бажніцы рука нейкага вылюдка вывела словы сатанінскіх заклікаў. Беспакаранасць нараджае новыя злачынствы. Спачатку былі перавернутыя крыжы на менскіх Кальварыйскіх могілках і размаляваны д'ябальскімі сымбалямі касцёл, потым адбыліся падобныя акцыі ў Берасцейскай вобласці, а сёлета быў апаганены і менскі Свята-Духаў катэдральны Сабор.

Хто ж стаіць за гэтымі злачынствамі — хуліганы-малалеткі, таямнічая арганізацыя ці хтосьці яшчэ? Размаўляючы на гэтую тэму з калегамі-журналістамі, часам даводзілася чуць думку, што ніякіх сатаністаў у нас не існуе, а ўсе гэтыя сымбалі на святынях з'яўляюцца для таго, каб пераканаць грамадскасць і дзяржаўныя органы ў тым, што Царква знаходзіцца ў небяспецы, і такім чынам атрымаць, напрыклад, дадатковы кавалак зямлі пад ахоўваемую тэрыторыю. Тэзіс, безумоўна, спрэчны і бяздоказны, хаця для яго з'яўлення існуюць падставы. Як, напрыклад, можна растлумачыць той факт, што ў цэнтры сталіцы, побач з аддзяленнем міліцыі нейкая банда апаганьвае царкву і гэтага ніхто не заўважае? Але нельга выключаць таго, што падобным чынам выклік грамадству кідае нейкая сатанінская секта. Пэўны працэнт людзей з асаблівым складам псіхікі, якія свядома абіраюць і пакланяюцца злу, існуе ў кожнай краіне, і Беларусь тут — не выключэнне. І калі яны ў нас яшчэ не легалізаваліся, як у Расіі, дзе кіраўнікі сатаністаў адкрыта пазіруюць перад тэлекамерамі, гэта не азначае, што людзей, для якіх боствам з'яўляецца "князь цемры", у Беларусі няма.

Вакол падпалу заслаўскай царквы таксама з'явіліся як мінімум дзве версіі. Першая — у вежы бажніцы дзейнічала свечная майстэрня, і ўзгаранне адбылося ў выніку замыкання высакавольтнага кабеля, а потым выбухнулі ёмкасці з воскам. Другая версія: царкву падпалілі для таго, каб адбудаваць нанова ў псеўдарускім стылі, ці прынамсі, скарыстаць падпал і змяніць аблічча святыні.

На пытанне, ці магчымая перабудова царквы, я папрасіў адказаць старшыню дзяржаўнай інспекцыі па ахове гістарычнай спадчыны Дзмітрыя Бубноўскага. Ён сказаў, што такіх зваротаў з боку праваслаўнай царквы не было, а калі і будуць, то наўрад ці можна іх задаволіць, паколькі помнік мае свой адметны архітэктурны стыль. Хіба толькі калі ў часе рэстаўрацыі будуць адкрытыя новыя гістарычныя фрагменты, а штучна насаджваць якія-небудзь "цыбулінкі" ніхто не дазволіць. Новага праекта рэстаўрацыі пакуль не існуе, бо рашэння аб дзяржаўным фінансаванні работ не прынята, хаця мітрапаліт Філарэт ужо звярнуўся з такой просьбай да Лукашэнкі і нібыта атрымаў ад яго вусную згоду. Супрацоўнікі дзяржаўнага камітэта па рэстаўрацыі паведамілі, што гатовы прыступіць да работы, як толькі з'явіцца фінансаванне. На іх думку, прыкладная сума рэстаўрацыі царквы складзе 2,5 млрд. рублёў. Пробашч заслаўскай царквы айцец Мікалай Мазгоў ацэньвае кошт рэстаўрацыі ў 5 млрд. рублёў. Святар спадзяецца не толькі на дапамогу дзяржавы. Для ахвяраванняў на адбудову сабора ўжо адкрыты рахунак у Белбізнесбанку. Айцец М. Мазгоў пацвердзіў, што ў вежы царквы была ўсталяваная лінія па вытворчасці свечак, але ў тую ноч яна была цалкам абясточаная, а сам будынак быў здадзены пад ахоўную сігналізацыю. У царкве, гаворыць святар, была разбітая шыба, праз якую хутчэй за ўсё злачынцы закінулі палаючую паходню. Адносна змяненняў пры рэстаўрацыі айцец Мікалай выказаўся наступным чынам: "У нас ёсць невялікая просьба да навуковага кіраўніка праекта. Вернікі хацелі б аднавіць каплічку, падмуркі якой былі нядаўна раскапаныя археолагамі, і пабудаваць новую ўездную браму". А сама царква павінна мець ранейшы выгляд. Святар не задаволены той маруднасцю, з якой вядзецца следства. Спачатку справу вяло гарадское ўпраўленне ўнутраных спраў, цяпер яна перададзеная ў абласное ўпраўленне. Магчыма, следства на абласным узроўні пойдзе больш шпаркім тэмпам. Але пакуль злачынцы на волі, верагоднасць таго, што ў іншым месцы запалае хрысціянская святыня і з'явяцца жахлівыя надпісы з пагрозамі вернікам, застаецца надзвычай высокай.

Альгерд НЕВЯРОЎСКІ.

Выява царквы св. Мікалая з візітацыйнай кнігі XVIII стагоддзя

САБОРНАЯ ГРАМАТА

Во имя Бога во Тройцы единаго, на честь и святую хвалу Его, и людского ради спасенія, а вѣры святой хресьтіанской кафолической на утвержденье и подвышенье, всѣм, которым тое вѣдати будет належало.

Мы о Бозѣ на Соборе парадном, въ Берестью, року Божія тысяча пятьсот девятдесять шостого, мѣсяца Октоврія осмого дня, водлуг старого календара, въ церквѣ соборной святого Николы собранные, митрополитъ и епископове обряду Греческаго нижей подписаные, ознаймуем на вѣчную память, ижъ мы бачучи, яко единовладность Церкви Божой во Евангеліи устъ Господа Бога нашого Інсуса Христа основанна и утвержденна есть, абъ на единомъ Петрѣ, яко на камени Церковъ Христова моцнѣ стоячи, отъ Него одного ряжена и справована абы у единаго тѣла едина глава и въ единомъ дому единъ господаръ и шафар оброков Божіих надъ челадію поставленый о порядку и о всемъ добромъ всѣхъ обмышлялъ.

Который то порядокъ Церкви Божой отъ часовъ апостольских зачатый тривалъ по вси вѣки, а тако, ижъ вси патріархі до единого потомка Петра святого, Папы Рымского, завжды въ судахъ епіскопскіхъ и въ апеляцыяхъ утекалися, яко се то зъ Соборовъ и правилъ святыхъ Отецъ показуеть, и наши Словенскіе писма зъ Греческихъ зъ стародавна преложоные достаточнѣ то показуютъ, и старые святые Отцы Церкви Восточной то свѣтчатъ, которые-то и Петра святого престолъ и старѣйшенство и власть его надъ епископы всего свѣта знаютъ.

Свята пад акупацыяй

Здавалася, што 30 лістапада Берасцейская крэпасць рыхтавалася да адбіцця чарговага штурму нейкіх захопнікаў. Такой колькасці міліцыянтаў на яе тэрыторыі берасцейцы не бачылі ўжо даўно. На самай справе ўсё аказалася значна прасцей. У гэты дзень грэка-каталікі з розных месцаў Беларусі і госці з-за мяжы з'ехаліся ў горад над Бугам на святкаванне заключнай урачыстасці 400-годдзя Берасцейскай уніі. Перапалоханыя "вертыкальшчыкі" накіравалі ў крэпасць міліцэйскія сілы, бо баяліся, каб уніяты не наладзілі працэсіі ад крэпасці, на тэрыторыі якой знаходзілася Святамікалаеўская царква, дзе ў 1596 годзе быў падпісаны заключны акт уніі Праваслаўнай Царквы Вялікага Княства Літоўскага з Рымам, да касцёла, дзе павінна была адбыцца ўрачыстая літургія.

А некалькімі днямі раней уладамі быў арыштаваны пробашч мясцовай грэка-каталіцкай парафіі айцец Ігар Кандрацьеў, берасцейскі студэнт Янка Чурыловіч і ўкраінец Алексій Лічковах. 24 лістапада пасля літургіі айцец Ігар прывёз хлопцаў, якія з'яўляліся назіральнікамі за ходам правядзення рэферэндуму, на выбарчы ўчастак. Імі былі выяўленыя масавыя фальсіфікацыі вынікаў галасавання, і, як гаворыць святар, загад аб іх арышце аддаў асабіста прэзідэнцкі даручэнец "майстар гранатамётнай стральбы" В.Кучынскі. Айца Ігара і спадароў Лічковаха і Чурыловіча адвезлі ў міліцэйскі пастарунак, дзе пратрымалі ад двух да чатырох дзён. На ўсіх была заведзеная крымінальная справа і прад'ўленае абвінавачванне ў злосным хуліганстве. Толькі дзякуючы пратэстам дэмакратычнай грамадскасці Бярэсця, а таксама ўмяшанню амбасады Украіны арыштаваных удалося вызваліць. Алексій Лічковах быў перапраўлены на Украіну, а Янка Чурыловіч апынуўся ў Варшаве, дзе быў вымушаны папрасіць палітычнага прытулку. Яго зварот да польскага ўрада транслявала 1-я праграма тэлевізіі суседняй краіны. Айцец Ігар Кандрацьеў з'язджаць нікуды не збіраецца і будзе дамагацца адкрытага суда. Бадай упершыню са сталінскіх часоў у Беларусі святар падвяргаецца палітычным рэпрэсіям такога характару. Факт сам па сабе красамоўны. Ён найлепей характарызуе стан правоў чалавека ў сённяшняй Беларусі і "дэмакратычнасць" цяперашняга рэжыму.

А святкаванне ў Бярэсці адбылося нават і ў такіх умовах. У крэпасці прайшло жалобнае набажэнства ў памяць аб усіх уніятах, якія цярпелі пераслед і нават панеслі пакутніцкую смерць за сваю веру і справу еднасці хрысціянаў. Набажэнства адправілі дэкан грэка-каталікоў Беларусі айцец Ян Матусевіч, айцец Казімір Ляховіч і госць са Львова айцец Язафат Варатняк. Дарэчы, з Украіны прыехала вялікая група духавенства і манашак. На працягу тыдня яны адведвалі ўсе грэка-каталіцкія парафіі Беларусі і напрыканцы свайго падарожжа завіталі ў Бярэсце. Госці былі прыемна здзіўленыя ростам уніяцкай царквы ў нашай краіне. Пілігрымка была арганізаваная старшынём місійнага таварыства св. Кірыла і Мятода панам дэ Вольфам з Нямеччыны, які ўжо некалькі гадоў дапамагае каталіцкім цэрквам візантыйскага абраду ў краінах Усходняй Еўропы. Пасля ў мясцовым касцёле прайшла святочная літургія, удзел у якой узялі звыш сотні вернікаў з Бярэсця, Менска, Гародні, Полацка і Львова. Яе адправілі біскуп-ардынарый Перамышльска-Варшаўскай дыяцэзіі Ян Мартыняк, апостальскі нунцый у Беларусі арцыбіскуп Дамінік Грушоўскі, візітатар беларускіх грэка-каталікоў архімандрыт Сяргей Гаек у саслужэнні двух дзесяткаў святароў лацінскага і ўсходняга абрадаў.

З казаннем да вернікаў звярнуўся монсіньёр Грушоўскі. І хаця нунцый гаварыў па-славацку, вернікі амаль цалкам зразумелі яго словы. Ісус Хрыстос з'яўляецца нашай дарогай, праўдай і жыццём, сказаў высокі дастойнік. "Чатырыста гадоў таму ерархі нашай Царквы зразумелі, як важна хрысціянам быць разам, а нам далей працягваць іх справу", — дадаў ён. Варта адзначыць, што сваё славенства ўдзельнікам свята даў сам папа Ян Павел II, які нядаўна прыняў кіраўнікоў Беларускай Грэка-Каталіцкай Царквы айцоў Сяргея Гаека і Аляксандра Надсана. А пасля службы сіламі мясцовай уніяцкай грамады быў наладжаны святочны канцэрт.

А. Н.

ВЕРНІКІ ПРАТЭСТУЮЦЬ СУПРАЦЬ ПАДАТКОВАЙ НЕСПРАВЯДЛІВАСЦІ

Нядаўна ў Жодзіне адбылася акцыя пратэсту праваслаўных вернікаў, прыхаджанаў мясцовых цэркваў святога Архангела Міхаіла ды іконы Божай Маці "Збавіцелька", супраць дзеянняў гарадской падатковай інспекцыі. Вядомы святар і рэдактар "Царкоўнага слова", благачынны ў Смалявіцкім раёне, айцец Алексій Шынкевіч згадзіўся патлумачыць сітуацыю нашаму карэспандэнту.

— Сапраўды больш за сто вернікаў царкоўнага прыходу святога Архангела Міхаіла і другога прыходу ў нашым горадзе — у гонар іконы Божай Маці "Збавіцелька" ўзялі ўдзел у акцыі пратэсту супраць цкаванняў з боку падатковай інспекцыі, — адразу ж пацвердзіў Алексій. — Трэба адзначыць, што ў апошні час паўсюдна чыніцца націск падатковых службаў супраць царкоўных суполак. Без усялякіх тлумачэнняў і падстаў закрываюцца разліковыя рахункі нядаўна зарэгістраваных прыходаў, накладваюцца мільённыя штрафы, прымяняюцца розныя адміністрацыйныя ўздзеянні і санкцыі.

— Але ж цяперашняя дзяржава сёння больш чым цёпла адносіцца менавіта да Праваслаўнай Царквы.

— Дзіўна, аднак факт фактам застаецца: гэта ўсё робіцца ў той час, калі на самым высокім узроўні сведчыцца павага на словах да Праваслаўнай Царквы. Само сабой, ад яе і ад вернікаў патрабуецца маральная падтрымка і дапамога дзяржаве ў яе пэўных палітычных мерапрыемствах. Але народ веруючы ўспрымае ўсе гэтыя націскі, як хвалю новых ганенняў на Царкву. Бо Царква жыве толькі на ахвяраванні простага народа. Яе ж ніхто не падтрымлівае фінансава. Так што пратэст быў поўнасцю маральна апраўданым...

— Ці не лічыце Вы, што падобныя цкаванні носяць пэўны палітычны характар?

— Магчыма. Верагодна, хтосьці хоча напомніць Царкве: маўляў, яна не павінна быць абыякавай да маючых уладу, маўляў, тады яна таксама нешта атрымае ад дзяржавы. Гэта асабліва актуальна зараз, калі наша Царква аднаўляецца, калі ёй патрэбныя сродкі. Асабліва на рамонты і будаўніцтва храмаў.

— Згадваючы пра замах на Ваша здароўе, што мела месца некалькі год таму, міжволі прыходзіш і да вось такой думкі: можа, персанальна айцец Алексій Шынкевіч, які сёння з'яўляецца не толькі святаром, але і рэдактарам папулярнага штомесячніка "Царкоўнае слова", дзе частка матэрыялаў друкуецца на беларускай мове, дзе згадваецца гісторыя цкаванняў і ганенняў на беларускіх святароў пад час камуністычнага панавання, дзе выказваюцца смелыя думкі і ў адрас цяперашняй улады, дык вось, можа, грамадзянін Шынкевіч некаму перашкаджае?..

— Усё гэта можа быць. Мне і Уладыка кажа, што я — чалавек не вельмі паслухмяны. Я заўсёды адказваю: я — святар, я, перш ад усяго, імкнуся да таго, каб растлумачыць людзям Хрыстову палітыку. І я не займаюся палітыкай у звычайным разуменні гэтага слова і не падтрымліваю нічога, акрамя аднаўлення 1000-гадовых праваслаўных хрысціянскіх традыцыяў. Адсюль на месцах магчымая варожасць да мяне. Тым больш, я не толькі настаяцель пэўнага прыходу, але ж яшчэ і благачынны Смалявіцкай царкоўнай акругі і ў маім духоўным падпарадкаванні больш 14-ці новых прыходаў. Усе яны сваё царкоўнае жыццё пачынаюць з нуля, вельмі цяжка будуюць храмы. Таму святару сёння трэба мець мудрасць і цярпенне, каб ладзіць не толькі з Богам, але і з уладамі. І ладзім, як толькі можам, аднак і ў цярплівасці бываюць свае межы.

— Ці зразумелі Вас, у рэшце рэшт, жодзінскія ўлады, падатковая інспекцыя?

— На вялікі жаль, не зразумелі. Ні старшыня гарвыканкама Валерый Кашэўскі, ні кіраўнік інспекцыі ад сваіх прэтэнзій не адступіліся, хаця згодна закона, які рэгламентуе рэлігійную дзейнасць у Рэспубліцы Беларусь, ахвяраванні, з дапамогай якіх жыве Царква, не павінны абкладвацца падаткамі. Мяне папракнулі ў тым, што я дазволіў акцыю пратэсту сваім прыхаджанам у самы нязручны час — час падрыхтоўкі да рэферэндуму, а мясцовы аддзел міліцыі вынес мне афіцыйнае папярэджанне, бо наша акцыя была недазволеная уладай. Так, ёсць закон, але ёсць розныя чыноўнікі, якія яго па-рознаму тлумачаць. І я не разлічваю, што падатковая інспекцыя верне нам 10 мільёнаў рублёў сёлетняга штрафу. Шкада, што чынавенства і ўлады не разумеюць: людзі на сталяванне праваслаўнай веры, аб прыхільнасці да якой заявіў сам Прэзідэнт, аддаюць апошнія капейчыны са сваіх сціплых пенсій, стыпендый і заробкаў.

Заўвага журналіста. Як пракаментаваў паводзіны Жодзінскай падатковай інспекцыі старшыня Менскага абласнога Савета дэпутатаў Альфонс Цішкевіч, такія паводзіны разумнымі нельга назваць. Ён запэўніў, што пастараецца разабрацца з гэтым прыкрым выпадкам, заявіў, што выпадак нетыповы для ўзаемаадносінаў між уладамі і Праваслаўнай Царквой на тэрыторыі сталічнай вобласці.

Алесь СЕРГІЕВІЧ.

Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!

Францішак Багушэвіч.

Вучымся

Вікторыя ЛЯШУК,
кандыдат філалагічных навук

Стрыжань

Пазнаць па слову

Па абыходжанні са словам мы пазнаём нашага субяседніка — цікавы гэта чалавек, багаты душою, адметны спосабам свайго мыслення ці ўбогі, абыякавы і глухі да душэўнай чуйнасці іншых людзей.

Васіль Вітка.

Завяршаецца серыя артыкулаў, якую мы назвалі "Стрыжань", хоць пра стыль — функцыянальны, моўны, індывідуальны — можна і трэба гаварыць яшчэ і яшчэ, каб папярэдзіць сцвярджэнні пра непатрэбнасць вялікай колькасці стылістычна розных варыянтаў, пра прымальнасць калькаванай, сухой уніфікаванай гаворкі.

У сваіх артыкулах мы імкнуліся паказаць неабмежаваныя выяўленчыя і ацэначныя магчымасці мовы. Разнастайнасць яе формаў і зместавых прыяў звязана з тэмай паведамлення, сітуацыяй, мэтай выказвання і настроем асобы.

Чым больш узіраешся ў моўныя глыбіні, тым бліжэй падыходзіш да асэнсавання феномена мовы, якую кожны ўспрымае і разумее па-свойму, бачыць у ёй, як у люстэрку, сваё адлюстраванне, сваё стаўленне да культуры і жыцця.

Заўважыць, асэнсаваць, выкарыстаць моўнае багацце можа толькі высокакультурны, эмацыянальна і духоўна развіты чалавек.

Майстэрства валодання мовай нараджаецца, а потым удасканальваецца ў маўленні — у працэсе актыўнага мыслення, суперажывання, творчага стаўлення да зместу і формы выказвання.

Безумоўна, не ўсе маюць талент паэтычны, аднак адчуць моўнае багацце, прычыніцца да яго захавання, памнажэння.

Звяртаць увагу на мову, выяўляць моўныя таямніцы, выхоўваць чуццё да слова трэба ўжо ў дзіцячым узросце, калі малое толькі пачынае спасцігаць свет, глядзіць на ўсё вачамі першаадкрывальніка, усім цікавіцца, звернуты душой і розумам да бацькоў, настаўнікаў, выхавацеляў і ждае вучыцца. У гэты час найбольш гарманічна выхоўвае дзіця мастацкае слова, найперш, як заўважаюць дзіцячыя пісьменнікі, ёмістыя рытмаваныя паэтычныя радкі. З імі да дзіцяці прыходзіць уяўленне пра творчасць, вобразнае напаўненне слова. Важна не прапусціць гэты час, тады стрыжань чалавека будзе моцны, трывалы, як і стрыжань яго стылю.

З гісторыі красамоўства на Беларусі

Бочка ліха

Прысутны мой знак — несмяротнае слова, якое, як зерне, усходзіць нанова.

Сяргей Крывец.

Пісьмовыя помнікі сведчаць, што стылі фармаваліся і ўдасканальваліся ў актыўным карыстанні моваю пры пошуку найбольш выразных і вычарпальных сродкаў выказвання. З патрэбы дасягнуць паразумення (а часам і прымусіць падпарадкавацца) акрэсліліся якасці маўлення, якія вылучыў і асэнсаваў яшчэ Арыстоцель — пераканаўчасць, аргументаванасць, эстэтычная і зместавая напоўненасць.

Імкненне быць зразумелым вымагала ўдасканальваць сябе, каб нязмушана і натуральна раскрываць у маўленні сваю існасць. Гэта асаблівасць праяўляецца ў поўнай меры ў афіцыйных дакументах. Нягледзячы на пэўную ўпарадкаванасць і стандартнасць ужывальных у іх мадэляў і слоў, стражытныя граматы нясуць жывы подых часу, перадаюць у мове некаторыя рысы сваіх стваральнікаў. Напісаныя нават з даволі празаічнай нагоды, яны вызначаюцца канцэнтрацыяй думкі, важкасцю слоў, багаццем і гнуткасцю граматычных формаў. Для прыкладу, звернемся да граматы, таксама як і пасланні Няміра, прысвечанай вырашэнню прыватнага гандлёвага канфлікту рыжан і палачаніна. Напісана яна іншым полацкім намеснікам — князем Рыгорам, як мяркуюць, у 20-я гг. XV ст.

Отто князя Григорья от намѣстника полоцкого и от мужь полочан къ ратманом ризьким.

Жаловался намъ нашь полочанин Яков на ваши нѣмьци на Ивана да на Ерьмѣя, што жь купил оу них сельдьци. Ино оу тых сельдьцов одна бочька лиха зь дерѣвьемь, а в тои боце досп̂ѣлся ему оубыток на два рублѣ.

Штобы то есте велели истьцом его заплатити, а сесь бы человекъ правыи не гибль.

Стыль граматы вызначаецца патрабавальнасцю і катэгарычнасцю, якія асабліва падкрэсліваецца заключнай фразай. Даволі рэзкі тон надае ёй імператыўная (загадная) канструкцыя са злучнікам: ***штобы то ести велели.*** Пасля яе прыводзіцца тлумачэнне абранай інтанацыі — ***а сесь бы человекъ правыи не гибль.***

Пра гандлёвыя страты палачаніна апавядаецца з упэўненасцю ў справядлівасці патрабаванняў, з даверам да яго сведчання. Спосабам пераканаць у праваце абраны падрабязны выклад сутнасці канфлікту, названы імёны несумленных гандляроў, указана прычына недабраякаснасці — друз у селядцах. Дакладна ўказваецца памер страт.

Як бачым, у параўнанні з дзвюма аналізаванымі раней граматамі Няміра, пасланне Рыгора, вытрымanae ў стандартах афіцыйнага выказвання, адрозніваецца кампазіцыяй, і агульным тонам і адпаведнай яму граматычнай упарадкаванасцю. Такой гнуткасці афіцыйнага стылю на аснове жывога маўлення варта прытрымлівацца і сучасным афіцыйным асобам.

ДАТЫ І ПАДЗЕІ Ў СНЕЖНІ

14 — 90 гадоў таму спынена выданне "Нашай долі" — першай легальнай газеты на беларускай мове. У "Нашай долі" быў надрукаваны верш Якуба Коласа "Наш родны край" — першы выступ народнага песняра ў друку.
— 50 гадоў з дня нараджэння мастака Т. А. Пятроўскай, майстра дэкаратыўнага мастацтва.
— 75 гадоў з дня нараджэння Сцяпана Александровіча, літаратуразнаўца, крытыка, празаіка.
— 60 гадоў з дня нараджэння мастака Георгія Шэлега.

16 — 120 гадоў з дня нараджэння Я. У. Клумава, кандыдата медыцынскіх навук, прафесара, удзельніка Менскага падполля.
— 25 гадоў таму сесія ААН прыняла рэзалюцыю, каб Індыйскі акіян стаў назаўсёды зонаю супакою.

17 — 360 гадоў таму вяземскаму ваяводу Пятру Пронскаму пасланая грамата "от царя и великого князя Михаила Федоровича": "Которые литовские люди учтут приезжати на наше имя на вечную службу, шляхтичи добрые и белорусцы и пашенные и мастеровые добрые ж люди, и вам тех в нашу сторону велено приймати ... А похолков и худых людей... приймати не велено...".
— 85 гадоў з дня нараджэння С. Забродскага, навукоўца, інжынера-гідрадынаміка.
— 85 гадоў з дня нараджэння Іллі Дорскага, тэатральнага дзеяча і драматурга, заслужанага дзеяча мастацтваў Беларусі.

18 — 85 гадоў з дня нараджэння Аляксандра Есакова, крытыка і тэатразнаўца.

19 — 200 гадоў таму Андрэй Тадэвуш Банавентура Касцюшка, вызвалены з-пад арышту Паўлам І, выехаў з Пецярбурга, кіруючыся праз Фінляндыю, Швецыю, Англію ў Злучаныя Штаты Амерыкі.
— 160 гадоў таму вядомы чэшскі славіст Ёзаф Шафарык, "волат сучаснай славянскай вучонасці", аўтар кнігі "Славянскія старажытнасці", у лісце да расійскага гісторыка М. Пагодзіна прасіў даць яму звесткі пра беларускую мову і літаратуру.
— 100 гадоў з дня нараджэння М.І. Сіманькова, майстра-ганчара.
— 75 гадоў з дня нараджэння мастака М.С. Палянкова.

Падрыхтаваў З.С.

Ствараем энцыклапедыю "Новай зямлі"

Валянціна ВЫХОТА,
кандыдат педагагічных навук

Коласавы зернеткі

Міхал з Антосем вайшлі ў хату,
З двара зусім падслепавату,
З заметна зніжанаю ***столлю.***

Слова *столь* узыходзіць да таго ж самага і.-е кораня і мае нейкую сувязь са зрубам, на якім трымаецца дах. Беларускаму *столь* адпавядае ням. Decke f, Zimmerdecke f.

Столь. 1. Верхняе ўнутранае пакрыццё памяшкання, процілеглае падлозе. 2. Паверхня гэтага пакрыцця з боку гары (гарышча) (ТСБМ). Decke, die. 2. oberer Abschluß eines Raumes (WDG).

Decke f — адздзеяслоўны назоўнік ад decken 'прыкрываць, пакрываць, накрываць'. Тая ж крыніца паходжання і слоў *Dach* n і *дах*. Роднасныя словы ёсць у іншых індаеўрапейскіх мовах: лац. tegō 'пакрываю', tegulum 'пакрывала, дах, пакрыва, пакрыццё', грэц. stégō 'пакрываю', 'абараняю', stégos, stegē 'дах, дом'; ст. - слав. ostegnǫti 'пакрываць'; ст.-пруск. stogis 'дах'. (*Стог* — таго ж самага паходжання.) Адтуль і слова Deckel m 'накрыўка, века'.

ТСБМ падае ўжыванне слова *дэка* ў музычных інструментах і як падбарабанная або надбарабанная частка малатарні (ці прыводзіць крыніцу гэтага слова: [Ням. Decke — накрыўка, века.]

У беларускай мастацкай літаратуры сустракаецца слова *дэка*, якое адпавядае ням. слову Deckel m. Deckel, der 1. abnehmbarer oder aufklappbarer oberer Verschluß eines Gefäßes oder Behälters (WDG). Аляксей Карпюк ужывае слова *дэка* як накрыўка: *А гэта вішчалі вядзьмаркі, пасаджаныя на ноч у бочкі, калі над імі забівалі дэка.*

Міхал у часе вандравання
На адзіноце сам з сабою
З гарачым сэрцам і душою
Развязваў важнае ***пытанне***
Аб той замельцы аб уласнай.

Развязаць. 2. перан. разм. Рашыць, вырашыць што-н. заблытанае (ТСБМ). Гэты слоўнік дае прыклад: *развязаць матэматычную задачу*: lösen 4. решать (*задачу*); ein Problem [eine Frage] lösen разрешить проблему [вопрос] (GDRW).

М.М. Шанскі лічыць, што першапачатковае значэнне слова *решить* было 'вязаць, звязваць'.

Згадаем радок паэмы: "*Дадому дзядзька ехаў* ***лёсы***".

Герман Паўль на прыкладах з пісання Марціна Лютэра паказвае, што **los** (прыметнік) — процілегласць паняццю befestigt 'замацаваны', ды gebunden 'звязаны'. Адсюль значэнне слова **los** развілося далей і набыло значэнне "nicht gehemmt durch etwas, nicht mit etwas behaftet" ды стала сінонімам слова frei 'свабодны'. "Synonimwörterbuch" у сінанімічным радзе **los** дае і frei.

У беларускіх дыялектах слова *лясаваць* захавала сэнс 'свабодны'. ЛЯСАВАЦЬ. *Свабодна рухацца ў адтуліне* (П.Сцяцко). Згадаем тут і Караткевічава выслоўе *лёзныя людзі.*

У выразе: *Дадому дзядзька ехаў лёсы* слова **лёсы** мае значэнне 'парожняком': ягоныя драбіны былі свабодныя, не наладаваныя.

Гісторыя слова: "Наша слова", № 36 (248), 1995 г.

Спынімся на адным прыкладзе, у якім беларускае і нямецкае словы маюць розную і ясную матывіроўку:

Навошта ж тая незалежнасць?!
Навошта гэтае імкненне
Пусціць у грунт у свой карэнне?

Незалежнасць. Уласцівасць незалежнага. Незалежнасць думак. Незалежнасць характару (ТСБМ)

Unabhängigkeit f независимость (GDRW).

Unabhängigkeit, die; die individuelle, persönliche Unabhängigkeit (WDG).

І беларускае слова *незалежнасць*, і нямецкае *Unabhängigkeit* маюць адно і тое ж значэнне. Таго ж кораня словы *незалежны* ды *unabhangig* маюць таксама аднолькавае значэнне.

Незалежны. 1. Які не залежыць ад каго-, чаго-н; самастойны, свабодны (ТСБМ); unabhängig b) nicht an jmdn., an etw. gebunden (WDG).

І дзеясловы *залежаць* ды *abhängen* маюць аднолькавае значэнне.

Залежаць 1. Быць падпарадкаваным чыёй-н. уладзе, волі (ТСБМ) abhängen 1. etw. hängt von etw., jmdm. ab (WDG).

Параўнайце: у беларускай мове словы *незалежнасць, незалежны, залежаць* узыходзяць да *ляжаць*; у нямецкай — да *hängen* (вісець), таксама і ў расійскай: *зависеть* — да вісець.

Можна прывесці і іншыя паралелі. Напрыклад: *драбіна* і *Leiter* f ды *драбіны* і *Leiterwagen m.*

Палез Антось перш па драбінах,
З драбін цярэбіцца ў галінах.

Драбіна, драбіны адз. драбіна. 1. Драўляная прыстаўная лесвіца (ТСБМ). Leiter, die; Gerät aus Holz oder Leichtmetall, das aus zwei durch mehrere Sprossen verbundenen Längsstangen besteht und zum Hinaufsteigen dient (WDG).

Жанкі, дзяўчаты і мужчыны
Бягуць пад копы, пад ***драбіны,***
Каб менш быць змочаным даждом.

Драбіны. 2. Сялянскія калёсы з рашотчатымі бакамі (ТСБМ)

Leiterwagen, der Pferde — oder Handwagen, dessen Seitenteile aus zwei Rahmen mit leiterartigen Spossen bestehen (WDG).

Беларускае адраджэнне

Алена ЯСКЕВІЧ,
кандыдат філалагічных навук

Іван Ужэвіч як філосаф мовы

І.Ужэвіч адлюстраваў і апісаў стан сучаснай яму беларускай літаратурнай мовы, надзвычай дакладна зафіксаваўшы лексічныя, фанетычныя, словаўтваральныя і марфолага-сінтаксічныя змены, якія адбыліся ў ёй да XVII стагоддзя, гэта ж сцвярджаюць і Й. Добраўскі, В. Копітар, С.Строеў, М. Вішнеўскі.

Цікава, што для часоў М. Смятрыцкага і І.Ужэвіча быў характэрны вельмі інтэнсіўны працэс узаемаўплыву і ўзаемаўзбагачэння паміж беларускай і польскай мовамі. Гэта была якраз тая пара, калі польская мова плённа засвойвала культуру беларускай мовы, выпрацаваную ў перыяд свайго дзяржаўнага становішча ў ВКЛ.

Граматыка І. Ужэвіча, відаць, была напісаная з улікам вопыту першай універсальнай граматыкі "Мінервы" таленавітага іспанскага вучонага Ф. Санчаса, знакамітай папярэдніцы "Граматыкі Пор-Раяля" Арно і Лансло. На думку Р.А. Будагава, нідзе ў Еўропе працэс тэрытарыяльнай канцалідацыі дзяржавы не быў так непасрэдна звязаны з моўнай кансалідацыяй, як у Іспаніі[1]. Агульнаіспанская мова, у аснову якой лёг касцільскі дыялект, сфарміравалася ўжо ў працэсе рэканкісты. І ўжо з XIII стагоддзя стараіспанская мова стала афіцыйнай для канцылярыі караля Фердынанда III. І таму ў 1536 годзе, насуперак еўрапейскаму этыкету, імператар Карл дазваляе сабе ў прысутнасці папы Паўла III загаварыць па-іспанску: "Разумейце мяне, калі пажадаеце, і не чакайце ад мяне іншай мовы, акрамя іспанскай, бо яна настолькі высакародная, што варта таго, каб быць вядомай і зразумелай усяму хрысціянскаму свету" [2].

Павагай да роднай мовы, імкненнем падкрэсліць і вызначыць усе яе глыбінныя асаблівасці, відаць, абумоўлена ўвядзенне ў склад граматыкі такіх кандовых старабеларускіх формаў, як:

— памяншальныя формы: малы — малюхны — маленькі — малюсенькі — малюсенечкі — малюсенечанькі;

— агульныя імёны, якія абазначаюць ступень сваяцтва да адказнай асобы: воеводичъ — сын ваяводы, ваеваздзянка — дачка ваяводы, ваяводзіная — жонка ваяводы; старастичъ — сын старасты, старостиная — жонка старасты, старастянка — дачка старасты;

— імёны з фармантам -ецъ у Клічным склоне: отче, кравче, мысливче, купче;

— агульныя імёны, што заканчваюцца на -ый мужчынскага роду і скланяюцца на ўзор прыметнікаў: крайчий — той, хто кроіць хлеб да каралеўскага стала; падскарбій — падскарбнік;

— неазначальныя займеннікі: якійсь, хтось, штось, нѣктось, нѣхтось, якій-колвекъ, жаденъ;

— прыналежныя займеннікі, утвораныя ад уласных: свой — свойскі, твой — твойскі, мой — мойскі, нашъ — наскій.

Іван Ужэвіч уводзіць катэгорыю герундзія ў беларускую мову таго часу: герундзій І (кованя), зараз адпавядае аддзеяслоўнаму назоўніку ніякага роду (каванне); герундзій ІІ (куючий), такі герундзій утвараецца да першай асобы абвеснага ладу адзіночнага ліку, з даданнем складу — чи. Дарэчы, услед за традыцыямі школы універсальнай граматыкі ён знаходзіць у формах герундзія больш дзеяслоўнага (пасіўнасць, кіраванне), чым іменнага.

Часамі І. Ужэвіч палемізуе з Ф.Санчасам, як у выпадку з адкладнымі дзеясловамі: вѣншую тобѣ доброго здоровья; радуюся, тешуся з доброго здароўя твайго.

Старабеларускі філолаг выдзяляе ў складзе тагачаснай беларускай мовы царкоўнаславянскі пласт — "свяшчэнная мова".

Згодна тэорыі універсальнай граматыкі, сама навука вывучала правільныя марфолага-сінтаксічныя канструкцыі, усе адхіленні ад іх: фігуры думкі і фігуры слова распрацоўвала рыторыка. Па-за ўвагай заставаліся нацыянальныя асаблівасці: склонавая сістэма, спецыфічныя формы параўнання, спалучэння слоў. У сваёй "Граматыцы" Іван Ужэвіч перадольвае гэтую недарэчнасць:

— канструкцыі двух назоўнікаў, адзін з якіх у адносінах да іншага мае значэнне віда ці адсутнасці: здоровость тѣла, бѣлость твару, згуба души;

— калі паміж двума назоўнікамі адносіны валодання, і адзін з іх пераходзіць у прыметнік: корона кроля (корона королевская), конь гетмана (конь гетманскій);

— вышэйшая ступень параўнання прыметнікаў ужываецца з Родным склонам: слонце яснѣйшае надъ мѣсецъ;

— найвышэйшая ступень параўнання прыметнікаў з Творным склонам з прыназоўнікамі межи і з: слонце найяснейшое межи планетами, Аристотелесъ з мудрыхъ наймудрейший;

— творны абсалютны: каралюючы каралём (requante rege);

— канструкцыі месца: кроль есть въ Парижу, приехали купцы до Парижа.

Дарэчы, І. Ужэвіч, услед за Ф.Санчасам, сцвярджаў, што аблатыў (ablatio — аддаленне) не дакладная назва 6 склону, больш блізкім па значэнні было б указанне на залежнасць гэтага склона ад прыназоўніка.

[1] Будагов Р.А. Литературные языки и языковые стили. М., 1967. С. 306.

[2] Левинтова Э.И. Хуан де Вальдес и его "Диалог о языке": Из истории лингвистических воззрений Испании XVI в. Дис. канд. филол. наук,. М., 1947. С.98.

Праграма тэлебачання

Панядзелак, 16 снежня

Беларускае тэлебачанне

7.30 Ранішні кактэйль.
7.50, 18.35 Эканамікст.
8.00 "Вешчая птушка". Д.ф.
8.30 Мультфільмы.
9.00 Музычны салон Элеаноры Язерскай.
9.35 Бон тон. Тэлечасопіс моды.
10.05 Тэлевізійны Дом кіно.
10.35 Цёмны пакой.
11.05 Аўтарскі канцэрт кампазітара Эдуарда Ханка.
15.00, 18.50, 23.45 Навіны.
15.10 "Акулярнік". М.ф. для дзяцей.
16.00 Тэлебачанне — школе. Музыка. 3-ці клас.
16.20 Студыя "Акно".
17.05 На добры лад.
17.20 "Пазнай сябе".
17.50 "Ахоўваецца дзяржавай". Д.ф.
19.00 Беларускі гіт-парад.
19.05 "Крок". "Рызыка-версія". Тэлегульня.
19.35 Эканамічная праграма.
19.50 Беларускі дом.
20.20 Люстэрка.
20.40 Калыханка.
21.00 Панарама.
22.05 "Знахар". М.ф. 1-я ч.
23.15 Нясвіжскі фестываль камернай музыкі.

ГРТ

17.00, 22.45 Навіны.
17.15 "Новая ахвяра".
18.10 Час пік.
18.35 Адгадай мелодыю.
19.00 "Мы".
19.45 Добрай ночы, малышы!
20.00 Час.
20.45 "Багз-2". М.ф.
21.50 Прэс-клуб.
22.55 "Мужчынская шчырасць" і "Панцыр". М.ф.

"Расія"

Тэхнічная прафілактыка да 17.05.
17.05 Тэхнадром імя І. П. Кулібіна.
17.15 L-клуб.
18.00 Момант ісціны.
18.40 Асабліва важныя персоны.
19.00, 23.00 Весткі.
19.30 "Санта-Барбара".
20.30 Скрытай камерай.
21.05 Міжнародны турнір па хакеі на прыз "Известий". Фінляндыя — Расія.
23.25 Тавары — поштай.
23.35 Музыка ўсіх пакаленняў.
23.50 Не спі і глядзі.

Санкт-Пецярбург

13.00 Тэрмін адказу — сёння.
13.40 "Тэма для аргана". Тэлефільм.
13.55, 15.55, 18.55, 21.55 Інфарм ТБ.
14.10, 19.25 "Гісторыя кахання".
14.55 "Сугучча". Тэлефільм.
15.10, 20.45 Тэлеслужба бяспекі.
15.25 Міжнародны агляд.
16.10, 21.00 "Забойны аддзел".
17.00 Кубак свету па фехтаванні.
18.40 Вялікі фестываль.
19.15 Спорт.
20.15 Як быць каханымі...
22.05 Падзея.
22.20 Спартыўны агляд.
22.30 Гістарычныя расследаванні.
23.10 Музычнае шоў.

НТБ

17.30 Футбольны клуб.
18.00, 21.00, 23.00 Сёння.
18.35 Герой дня.
19.00 "Аварыя". М.ф.
20.45 Доктар Вугал.
21.35 "Пані следчая". М.ф., 2-я ч.
22.30 Часінка.
23.25 Тэніс у поўнач.

Аўторак, 17 снежня

Беларускае тэлебачанне

7.30 Ранішні кактэйль.
7.45, 19.00 Беларускі гіт-парад.
7.50, 18.35 Эканамікст.
8.00, 15.00, 18.50, 24.00 Навіны.
8.15 Абібок.
8.45 Эканамічная праграма.
9.00 Тэлебачанне — школе. Музыка. 3-ці клас.
9.20 Акалада.
9.50 Тураб'ектыў.
10.20, 19.40 "Трапічная спёка".
11.20 IV Нацыянальны фестываль беларускай песні і паэзіі "Маладзечна-96". Адкрыццё фестывалю.
15.10 Мультфільмы.
15.35 Тэлебачанне — школе. Гісторыя Беларусі. 7-ы клас.
16.00 Педагагічны экран.
16.45 "Усё пра ўсё".
17.10 Вострым вугал. Прававая праграма па пісьмах гледачоў.
17.50 Урокі Наталлі Наважылавай.
18.20 "Будзьце здаровы".
19.05 "Беларусь — Кітай: усходні вектар супрацоўніцтва".
20.40 Калыханка.
21.00 Панарама.
22.10 "Знахар". М.ф., 2-я ч.
23.20 Творцы.

ГРТ

11.00, 14.00, 17.00, 22.25 Навіны.
11.10 Тэлерадыёкампанія "Мір".
11.50 "Пакет". М.ф.
13.00 Брэйн-рынг.
14.20 Мультсерыял.
14.45 Квар'етэ "Вясёлая квампанія".
14.55 Мультытролія.
15.10 Чароўны свет, або Сінема.
15.40 "Карын і яе сабака".
16.05 ...Да шаснаццаці і старэй.
16.30 Па старонках перадачы "Клуб падарожнікаў".
17.15 "Новая ахвяра".
18.10 Час пік.
18.35 Адгадай мелодыю.
19.00 Тэма.
19.45 Добрай ночы, малышы!
20.00 Час.
20.45, 22.35 "Па тонкім лёдзе". М.ф., 1-я і 2-я ч.
0.05 Прэс-экспрэс.

"Расія"

6.00 Ранішні экспрэс.
6.25 Па дарозе на працу.
6.35 "Свет прыгод". Д.ф.
7.00, 10.00, 16.00, 19.00, 23.00 Весткі.
7.20 Мультфільм.
7.35 Ранішні экспрэс-2.
8.05 Рэтра-шлягер.
8.30 "Дарагая рэдакцыя..."
9.00 "Ведаць не можаш долі сваёй..." Д.ф.
16.20 Блак-нот.
16.35 "Чэленджэрс".
17.05 "Здароўе".
17.15 Пункт апоры.
17.45 "Вяртанцы". Д.ф., 1-я ч.
18.10 Ваша правы.
18.40 Асабліва важныя персоны.
19.30 "Санта-Барбара".
20.30 Раз у тыдзень.
21.10 "На кані". Тэлелатарэя.
21.40 Міжнародны турнір па хакеі на прыз "Известий". Расія — Чэхія.
0.15 Хто на што здатны.
0.25 Гарачая дзесятка.

Санкт-Пецярбург

11.55, 13.55, 15.55, 18.55, 21.55 Інфарм ТБ.
12.10, 19.25 "Гісторыя кахання".
13.00 Тэрмін адказу — сёння.
13.40 "У засені ліпавых алей". Тэлефільм.
14.15, 21.00 "Забойны аддзел".
15.10, 20.45 Тэлеслужба бяспекі.
15.25 Тата, мама і я — спартыўная сям'я.
16.10 "Чарадзей". Маладзёжны серыял.
16.35 "Чорны кот". Мастацка-публіцыстычная праграма.
17.05 Дзіцячае ТВ.
18.40 Вялікі фестываль.
19.15 Спорт.
20.20 Храм.
22.05 Падзея.
22.20 Спартыўны агляд.
22.30 "Дысідэнт". М.ф.

НТБ

17.30 "Вуліца Сезам".
18.00, 21.00, 23.00 Сёння.
18.35 Герой дня.
19.00 "Чалавек на каленях". М.ф.
21.35 "Пані следчая". М.ф., 3-я ч.
22.30 Часінка.
23.20 Шахматы.
23.25 Меламанія: "Пол Макартні".

Серада, 18 снежня

Беларускае тэлебачанне

7.30 Ранішні кактэйль.
7.45, 19.00 Беларускі гіт-парад.
7.50, 18.35 Эканамікст.
8.00, 15.00, 18.50, 0.10 Навіны.
8.15 "Паляванне ў чужой краіне".
8.30 Вострым вугал. Прававая праграма па пісьмах гледачоў.
9.00 Тэлебачанне — школе. Гісторыя Беларусі. 7-ы клас.
9.25 Кампутарны палігон.
10.00, 19.35 "Трапічная спёка".
11.10. IV Нацыянальны фестываль беларускай песні і паэзіі "Маладзечна-96".
12.15 Відзьма-нявідзьма.
13.15 "Блуканне па пакутах". Трохсерыйны мастацкі фільм. 1-я ч. "Сёстры".
15.10 Мультфільм.
15.40 "Востраў натхнення".
16.10 "А дзе мне ўзяць такую песню..." Д.ф.
16.30 Падарожжа на Пружаншчыне.
17.00 Крэда. Акцыяніраванне дзяржаўных прадпрыемстваў.
17.20. Госці ў хату. Да Нацыянальнага свята Японіі.
17.50 Майстэрня.
19.05 Супергол.
20.35 "Хто гэта?" Тэлегульня.
20.40 Калыханка.
21.00 Панарама.
21.55 Аўта-парк.
22.20 "Жорсткі раманс". М.ф., 1-я ч.
23.30 Каралеўскае паляванне.

ГРТ

11.00, 14.00, 17.00, 23.00 Навіны.
11.10 Тэлерадыёкампанія "Мір".
12.05 "Маёр Віхр". М.ф., 1-я ч.
13.15 Мультфільм.
13.25 Брэйн-рынг.
14.20 Мультсерыял.
14.45 Кактус і К.
14.55 До-мі-соль.
15.10 Кліч джунгляў.
15.40 "Карын і яе сабака".
16.05 Тэт-а-тэт.
16.30 Па старонках перадачы "Клуб падарожнікаў".
17.15 "Новая ахвяра".
18.10 Час пік.
18.35 Адгадай мелодыю.
19.00 "Парыжскія таямніцы Э. Разанава".
19.45 Добрай ночы, малышы!
20.00 Час.
20.45 "Калі дрэвы былі вялікія". М.ф.
23.10 Баскетбол. Чэмпіянат Еўропы-97.
0.45 Прэс-экспрэс.

"Расія"

6.00 Ранішні экспрэс.
6.25 Па дарозе на працу.
6.35 "Свет прыгод". Д.ф.
7.00, 10.00, 16.00, 19.00, 23.00 Весткі.
7.20, 9.50, 23.25 Тавары — поштай.
7.30 Ранішні экспрэс-2.
8.00 Рэтра-шлягер.
8.25 "Дарагая рэдакцыя..."
8.55, 19.30 "Санта-Барбара".
16.20 Блак-нот.
16.35 "Чэленджэрс".
17.05 "Здароўе".
17.15 Астралогія кахання.
17.45 "Вяртанцы". Д.ф., 2-я ч.
18.10 Клуб губернатараў.
18.40 Асабліва важныя персоны.
20.30 Клара Новікава ў праграме "Бочка мёду".
21.10 "Дваццаць дзён без вайны". М.ф.
23.35 Год і стагоддзе Дзмітрыя Шастаковіча.
0.15 Музыка ўсіх пакаленняў.
0.30 Хто на што здатны.

Санкт-Пецярбург

11.55, 13.55, 15.55, 18.55, 21.55 Інфарм ТБ.
12.10, 19.25 "Гісторыя кахання".
13.00 Тэрмін адказу — сёння.
13.40 "Асенні Ленінград". Тэлефільм.
14.15, 21.00 "Забойны аддзел".
15.10, 20.45 Тэлеслужба бяспекі.
15.25 Асабістая справа.
16.10 "Чарадзей". Маладзёжны серыял.
16.35 Музычнае шоў.
17.15 Скарбы Пецярбурга.
18.40 Вялікі фестываль.
19.15 Спорт.
20.15 "Пажывём — пабачым".
22.05 Падзея.
22.20 Спартыўны агляд.
22.30 "Палацавыя таямніцы".
22.55 "Дождж". Тэлеспектакль.

НТБ

17.30 "Вуліца Сезам".
18.00, 21.00, 23.00 Сёння.
18.35 Герой дня.
19.00 "Спецыялісты". М.ф.
20.40 Група "Чайф".
21.35 "Пані следчая". М.ф., 4-я ч.
22.30 Часінка.
23.20 Кафэ "Абломаў".

Чацвер, 19 снежня

Беларускае тэлебачанне

7.30 Ранішні кактэйль.
7.45, 19.00 Беларускі гіт-парад.
7.50, 18.35 Эканамікст.
8.00, 15.00, 18.50, 23.55 Навіны.
8.15 Аўта-парк.
8.30 Вяскоўцы.
9.00 "Тэлебом". Шоў-конкурс. Ч. 1-я.
9.40 Мультфільм.
9.50 Каралеўскае паляванне.
10.30, 19.40 "Трапічная спёка".
11.30 Госці ў хату.
12.00 IV Нацыянальны фестываль беларускай песні і паэзіі "Маладзечна-96".
13.15 "Блуканне па пакутах". М.ф. 2-я ч. "18-ы год".
15.10 "Белы слон". М.ф.
16.25 Тэлебачанне — школе. Гісторыя Беларусі. 9-ы клас.
16.55 "За Кушлянамі снег". Д.ф.
17.20 Арсенал.
17.50 Урокі Н.Наважылавай.
19.05 "Крок". "Оскар". Тэлегульня.
20.40 Калыханка.
21.00 Панарама.
22.15 "Жорсткі раманс". М.ф., 2-я ч.
23.25 "Крок". Супермадэль Беларусі-97.

ГРТ

8.00, 11.00, 14.00, 17.00, 22.35 Навіны.
8.15, 17.15 "Новая ахвяра".
9.05 "Парыжскія таямніцы Э. Разанава".
9.45 Клуб падарожнікаў.
10.30 Мультфільм.
10.35 Смак.
11.10 Тэлерадыёкампанія "Мір".
11.55 "Маёр Віхр". М.ф., 2-я ч.
13.10 Мультфільм.
13.20 Брэйн-рынг.
14.20 Мультсерыял.
14.45 Лего-го!
15.10 Цін-Тонік.
15.40 "Карын і яе сабака".
16.05 Рок-урок.
16.30 Па старонках перадачы "Клуб падарожнікаў".
18.10 Час пік.
18.30 Джэнтльмен-шоў.
19.00 "Мая сям'я".
19.45 Добрай ночы, малышы!
20.00 Час.
21.45 "Прынцэса Карабу". М.ф.
22.45 "Абоз".
23.35 Прэс-экспрэс.

"Расія"

6.00 Ранішні экспрэс.
6.25 Па дарозе на працу.
6.35 "Свет прыгод". Д.ф.
7.00,10.00, 16.00,19.00, 23.00 Весткі.
7.20, 9.50, 23.25 Тавары — поштай.
7.30 Ранішні экспрэс-2.
8.00 Рэтра-шлягер.
8.25 "Дарагая рэдакцыя..."
8.55, 19.30 "Санта-Барбара".
10.20 "Востраў загінуўшых караблёў". М.ф., 1-я ч.
16.20 Блак-нот.
16.35 "Чэленджэрс".
17.05 Ваш партнёр. "Стаўрапальпалімер".
17.15 "Цёмная" для Льва Рохліна.
17.30 "Вяртанцы". Д.ф., 3-я ч.
18.00 Новае "Пятае кола".
18.40 Асабліва важныя персоны.
20.30 Рэк-тайм.
20.55 Міжнародны турнір па хакеі на прыз "Известий". Расія — Канада.
23.35 Музыка ўсіх пакаленняў.
23.50 Хто на што здатны.
0.05 Не спі і глядзі.

Санкт-Пецярбург

11.55, 13.55, 15.55, 18.55, 21.55 Інфарм ТБ.
12.10, 19.25 "Гісторыя кахання".
13.00 Тэрмін адказу — сёння.
13.40 "Свяцільні Эрмітажа". Тэлефільм.
14.15, 21.00 "Забойны аддзел".
15.10, 20.45 Тэлеслужба бяспекі.
15.25 Парадоксы гісторыі.
16.10 "Чарадзей". Маладзёжны серыял.
16.35 "Палёт на Месяц". Мультфільм.
17.05 Дзіцячае ТБ.
18.40 Вялікі фестываль.
19.15 Спорт.
20.15 Асабістая справа.
22.05 Падзея.
22.20 Спартыўны агляд.
22.30 "Дом кіно".

НТБ

17.30 "Вуліца Сезам".
18.00, 21.00, 23.00 Сёння.
18.35 Герой дня.
19.00 "Драпежны агонь". М.ф.
20.35 Група "Мегаполіс".
21.35 "Пані следчая". М.ф., 5-я ч.
22.30 Часінка.
23.20 Шахматы.
23.25 "Кітайская рулетка". М.ф.

Пятніца, 20 снежня

Беларускае тэлебачанне

7.30 Ранішні кактэйль.
7.45, 19.00 Беларускі гіт-парад.
7.50, 18.35 Эканамікст.
8.00, 15.00, 18.50, 24.00 Навіны.
8.15 "Яшчэ не вечар..."
8.30 Бархатны сезон.
9.00 Тэлебачанне — школе. Гісторыя Беларусі. 9-ы клас.
9.30 "Паехаў поезд у Бульзібар". М.ф.
10.35 Мультфільм.
10.45 Студыя "Калыханка".
11.15,19.40 "Трапічная спёка".
12.15 Люстэрка.
12.35 "Музыка без межаў".
13.15 "Блуканне па пакутах". М.ф. 3-я ч. "Пахмурная раніца".
15.10 Мультфільмы.
15.40 Канцэрт мастацкіх калектываў Белдзяржуніверсітэта.
16.45 "Крок". "Правінцыя".
17.05 Кантрасты. Прававая праграма.
17.45 Чарнобыль: праблемы і вырашэнні. Прымае ўдзел міністр па надзвычайных сітуацыях і абароне насельніцтва ад наступстваў катастрофы на ЧАЭС І. А. Кенік.
19.05 Міжнародны кур'ер.
20.40 Калыханка.
21.00 Панарама.
22.15 "Праз алівы". М.ф.
0.15 Акалада.

ГРТ

8.00, 11.00, 14.00, 17.00, 23.20 Навіны.
8.15, 17.15 "Новая ахвяра".
9.10 "Мая сям'я".
9.50 Пакуль усе дома.
10.25 Іграй, гармонік любімы!
11.10 Тэлерадыёкампанія "Мір".
11.55 "Маёр Віхр". М.ф., 3-я ч.
13.20 Брэйн-рынг.
14.20 Мультсерыял.
14.45 Не зявай!
15.20 "Пасля дожджычку, у чацвер..." М.ф.
16.30 Па старонках перадачы "Клуб падарожнікаў".
18.15 Чалавек і закон.
18.45 Поле цудаў.
19.45 Добрай ночы, малышы!
20.00 Час.
20.45 "Стаўка большая, чым смерць". М.ф.
22.35 Погляд.
23.35 "Правасуддзе закавулкаў". М.ф.
1.15 Прэс-экспрэс.

"Расія"

6.00 Ранішні экспрэс.
6.25 Па дарозе на працу.
6.35 "Свет прыгод". Д.ф.
7.00, 10.00, 16.00, 19.00, 23.00 Весткі.
7.20, 9.50, 23.25 Тавары поштай.
7.30 Ранішні экспрэс-2.
8.00 Рэтра-шлягер.
8.25 "Дарагая рэдакцыя..."
8.55, 19.30 "Санта-Барбара".
10.20 Гандлёвы дом . "Ле Монц".
10.35 "Востраў загінуўшых караблёў". М.ф., 2-я ч.
16.20 Блак-нот.
16.35 Імперыя гульняў.
17.25 Крок за крокам.
17.35 Мультфільм.
17.45 Вертыкаль.
18.10 Бясконцае падарожжа.
18.40 Асабліва важныя персоны.
20.30 Сам сабе рэжысёр.
21.10 "Вандроўнік". М.ф.
22.05 "Эх, дарогі!"
22.35 Рэпарцёр.
23.35 Музыка ўсіх пакаленняў.
23.50 Не спі і глядзі.
0.15 Адамаў яблык.

Санкт-Пецярбург

11.55, 13.55, 15.55, 18.55, 21.55 Інфарм ТБ.
12.10,19.25 "Гісторыя кахання".
13.00 Тэрмін адказу — сёння.
13.40 "Стадыён". Тэлефільм.
14.15, 21.00 "Забойны аддзел".
15.10, 20.45 Тэлеслужба бяспекі.
15.25 Ток-шоў "Наўздагад".
16.10 Чэмпіянат Расіі па мініфутболе.
18.40 Вялікі фестываль.
19.15 Спорт.
20.15 Гумарыстычная праграма.
22.05 Падзея.
22.20 Спартыўны агляд.
22.30 Як быць каханымі.
22.55 Дзённік II Міжнароднага балетнага конкурсу "Мая".
23.10 "Міраж". М.ф., 1-я ч.

НТБ

17.30 Футбольны клуб.
18.00, 21.00, 23.00 Сёння.
19.00 "Дзяўчаты". М.ф.
20.40 Доктар Вугал.
21.35 "Пані следчая". М.ф., 6-я ч.
22.30 Часінка.
23.20 Шахматы.
23.25 "Рыба-забойца". М.ф.
1.10 Эратычныя шоў свету.

Субота, 21 снежня

Беларускае тэлебачанне

8.00, 21.00 Навіны.
8.15, 18.45 Беларускі гіт-парад.
8.20 Сугучнасць.
8.40 Творчае аб'яднанне "Тэлефільм". "Маятнік".
9.25 Здароўе. Карэкцыя зроку па метадзе Бейтса.
10.00 Урокі Н. Наважылавай.
10.30 "Усё пра ўсё".
10.55 "Пудзіла". Мультфільм.
12.00 Свет прыроды і захапленняў.
12.25 "Вока". Пра рэкламу і не толькі...
12.45 Шматгалоссе. Да 600-годдзя пасялення татараў на Беларусі.
13.15 Алімп: ад падножжа да вяршыні.
13.35 Калаж.
14.05 "З нагоды мокрага снегу". Монаспектакль.
15.35 Чацвёртае вымярэнне.
16.15 Гісторыя кахання.
16.35 Шоў-праграма з удзелам дрэсіроўшчыкаў Людмілы і Уладзіміра Шаўчэнкаў.
17.15 IX Міжнародны фестываль сучаснай харэаграфіі ў Віцебску.
18.15 Галерэя. Ксёндз Уладзіслаў (Завальнюк).
19.05 "Гол у Спаскія вароты". М. ф.
20.40 Калыханка.
22.00 "Эйр-Амерыка". М.ф.
23.45 Відзьма-нявідзьма.

ГРТ

6.45 "Чужыя пісьмы". М. ф.
8.20 Мультсерыял.
8.45 Хатняя бібліятэка.
9.00, 14.00, 17.00 Навіны.
9.10 Слова пастыра. Мітрапаліт Кірыл.
9.30 Не зявай!
10.00 Ранішняя пошта.
10.35 Смак.
11.00 Вяртанне Трэццякоўкі.
11.25 "Повесць пра чэкіста". М. ф.
13.00 Правінцыяльныя гісторыі.
13.30 Пад знакам "Пі".
14.20 Мультфільмы.
15.10 Ералаш.
15.45 Акно ў Еўропу.
16.15 "Кола гісторыі".
17.25 У свеце жывёл.
18.05 "Яго звалі Роберт". М. ф.
19.45 Добрай ночы, малышы!
20.00 Час.
20.55 Што? Дзе? Калі?
22.20 "Каламбур".
22.50 "Ізгоі". М.ф.

"Расія"

7.00 Лукамор'е.
7.25 Мультфільмы.
8.10 "Свет прыгод". Д.ф.
8.35 Па вашых пісьмах.
9.00 Кніжная лаўка.
9.15 Парламенцкі тыдзень.
10.00 Весткі ў адзінаццаць.
10.15 "Здароўе".
10.30 Добрай раніцы.
11.00 21 кабінет.
11.30 Ананімныя суразмоўцы.
12.00 Сад культуры.
12.30 Прасцей простага.
13.00, 19.00, 23.50 Весткі.
13.20 "Бітлз". Вялікая чацвёрка". Д.ф., 3-я ч.
14.10 "Нічога, акрамя..."
14.25 Дэ факта.
14.50 Свая гульня.
15.20 Мы з МІІТа.
16.00 Міжнародны турнір па хакеі на прыз "Известий".
18.25 На парозе стагоддзя.
19.35 Суботні вечар з Валянцінам Гнеўшавым.
21.10 Зусім сакрэтна.
22.10 "Нявеста ў чорным". М.ф.
0.05 "Праграма "А".

Санкт-Пецярбург

9.10 Кніга — поштай.
9.25 Па рацэ плыве сякера.
9.55, 11.55, 13.55, 15.55, 18.55 Інфарм ТБ.
10.10 "Гонар маю".
10.40 "Неўтаймаваная Афрыка".
11.10 Ток-шоў "Наўздагад".
11.40 Страсці-мардасці.
12.10 Да 60-годдзя Пецярбургскага ТБ.
14.10 Мы і банк.
14.45 Расійская сядзіба.
15.10 Спартыўны агляд.
15.25 Парадоксы гісторыі.
16.10 Мультфільм.
16.30 Дзіцячае ТБ.
16.45 "Ад і да..."
17.00 Іржавыя правады.
18.40 Вялікі фестываль.
19.20 "Танцуй, танцуй". М.ф.,1-я ч.
20.45 "Неўскі праспект". Тэлефільм.
20.55 Свецкая хроніка.
21.10 Блеф-клуб.
21.45 "Парад парадаў" прадстаўляе Таню Буланаву.
22.30 "Міраж". М.ф., 2-я ч.

НТБ

17.30 "Дог-шоў. Я і мой сабака".
18.00, 21.00 Сёння.
18.30 Чалавек у масцы.
19.20 "Крымінальная Расія: сучасныя хронікі".
20.00 Надоечы.
20.45 Лялькі.
21.35 "Выпускнік". М.ф.
23.30 Шахматы.
23.35 Трэцяе вока.
0.20 "Плэйбой".

Нядзеля, 22 снежня

Беларускае тэлебачанне

8.00 Спорт і адкрыцці. "Незвычайны альпінізм".
8.20 "Опера". Д.ф.
8.40 "Конан".
9.05 "Тэлебом".
9.45 Студыя "Калыханка".
10.15 "Усе нармальна, мама!"
10.45 Тураб'ектыў.
11.15 "Цыркі свету". М.ф.
12.50 Студыя "Акно".
13.15 "Вайна ў паветры".
13.40 Мост.
14.10 Вяскоўцы.
14.40 Тэлефестываль народнай творчасці.
15.15 Вяршыня свету.
15.50 "Віншуем Вас!"
16.50 "Алеу, Алеу". М.ф.
18.30 Кампутарны палігон.
19.05 Абібок.
19.40 Калыханка.
20.00 Рэзананс.
20.50 Спартыўны тэлекур'ер.
21.10 Навіны-ТБ.
21.25 Ток-шоў "Карамболь".
22.00 "Зацьменне". М.ф.
0.10 Бархатны сезон.

ГРТ

7.00 "Чук і Гек".
7.50 Ералаш.
8.30 Мультфільмы.
9.00, 14.00, 23.35 Навіны.
9.15 Бесталковыя нататкі.
9.30 Пакуль усе дома.
10.10 Ранішняя зорка.
11.00 Служу Расіі!
11.30 Іграй, гармонік любімы!
12.00 Відавочнае-неверагоднае.
12.30 "Падводная адысея каманды Кусто".
13.25 Смехапанарама.
14.20 М. Геда ў праграме "Запрашэнне да музыкі".
14.45 Клуб падарожнікаў.
15.40 Мультфеерверк.
16.25 "Адзін на адзін".
17.00 "Мусульманін". М.ф.
19.00 Час.
19.40 "Ніка-96".
23.00 Футбольны агляд.
23.45 "У чаканні лепшага". М.ф.

"Расія"

7.00 Мультфільм.
7.30 Пілігрым.
8.00 Лато-мільён.
8.15 Прысяга.
8.40 Вуснамі дзіцяці.
9.15 Ранішняя зорка.
10.00 Весткі ў адзінаццаць.
10.15 Рускае лато.
10.55 Прыз групы "Савва".
11.00 Чалавек на Зямлі.
11.30 Кніжная лаўка.
12.00 Тэлетэатр.
12.30 Прасцей простага.
13.00, 23.15 Весткі.
13.20 "Бітлз". Вялікая чацвёрка". Д.ф., 4-я ч.
14.15 Нічога, акрамя...
14.25 Караоке па-расійску.
15.00 Зоркі балетнага конкурсу "Мая".
16.10 Футбол без межаў.
16.40 "Ва ўсіх на вуснах".
17.00 Чароўны свет Дыснэя.
18.00 Багема. Л. Філатаў.
19.00 Люстэрка.
20.00 Рэпартаж ні аб чым.
20.15 "Каханая жанчына механіка Гаўрылава". М.ф.
21.45 "К-2" прадстаўляе: "Хітрасць-22".
22.40 У Ксюшы.
23.30 Царская ложа. Васіль Герэла.

Санкт-Пецярбург

8.35 Гаючае слова.
9.10 Тата, мама і я — спартыўная сям'я.
9.35 Стыль жыцця.
9.55, 11.55, 13.55, 15.55, 18.55 Інфарм ТБ.
10.10 Авертайм.
10.35 "Неўтаймаваная Афрыка".
11.15 Мультфільм.
11.20 "Галандыя — краіна вады". Д.ф.
11.40 Флоту быць.
12.10 "Міа, мой Міа". М.ф.
14.05 Яшчэ адна Расія.
15.10 "9 дзён да Новага года".
15.40 Мультфільм.
16.10 Спартыўная праграма.
16.35 Дзіцячае ТБ.
18.40 Скарбы Пецярбурга.
19.25 "Танцуй, танцуй". М.ф., 2-я ч.
20.20 Спявае Валерый Лявонцьеў.
20.55 Ва ўсіх на вачах.
22.10 Ноў смокінг.
21.55 Міжнародны агляд.
22.35 "Міраж". М.ф., 3-я ч.

НТБ

17.30 "Сто да аднаго".
18.00 Сёння.
18.30 "Амерыканскі дзядуля". М.ф.
20.00 Вынікі.
21.10 "Далікатэсы". М.ф.
23.00 Лепшыя шоў і вар'етэ свету.

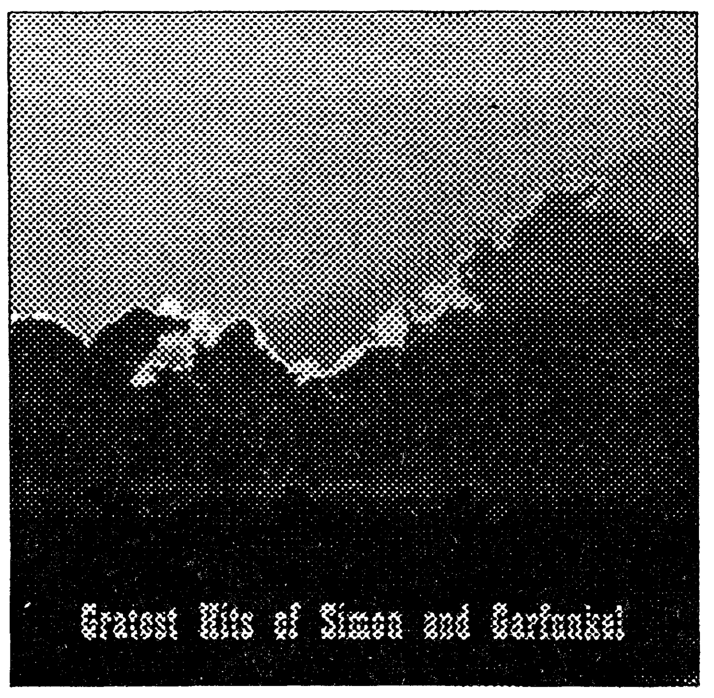
Кіна-відэа-аўдыё-шоў-навіны

Суайчыннікі Данчыка падабаюцца беларусам

У беларускіх прыхільнікаў поп- і рок-музыкі спектр зацікаўленняў, як і па ўсім свеце, даволі шырокі — гэта і архіўныя запісы выканаўцаў розных часоў і народаў, і найноўшыя выданні супер-зорак сённяшняга дня. Але сярод гэтага спектру ёсць і такія ўзоры, якія асабліва выразна адбіваюцца менавіта ў беларускай свядомасці. Вось і навінка амерыканскай фірмы "Palladium" — CD **"Greatest Hits of Simon and Garfunkel"** пацешыць слых у першую чаргу фанатаў творчасці Данчыка.

Не, славуты амерыканскі рок-дуэт 60-х гадоў не выконваў (дый не мог) песні Данчыка, але беларуская песенная зорка (паводле ўласнага прызнання), выхоўвалася на творах Пола Саймана і Арта Гарфанкела. А пазней дуэт Данчык — Барткевіч назвалі ў Амерыцы, дзе выйшаў іхні дыск, беларускімі Simon and Garfunkel. Бадай і тое важна, што жыўцом нашай шырокай публіцы давялося пазнаёміцца з творамі амерыканскага дуэта менавіта дзякуючы гастролям Данчыка па Беларусі, у рэпертуары якога бліскуча інтэрпрэтаваліся такія гіты, як "Nostalgie", "The Boxer" ды іншыя. Данчык тады казаў (цытуем паводле фільма "Мы адной табе належым"): "Я не ведаю, ці Сайман энд Гарфанкел у вас у Беларусі вядомыя, але ў нас, у Амерыцы, яны вельмі вялікія спевакі".

Зрэшты, арыгінал усё ж застаецца арыгіналам, таму нішто не заменіць кампакт-дыска "Найлепшыя гіты Саймана і Гарфанкела"

(гл. фота) у калекцыях сапраўдных філафаністаў. Тым больш, што непадробную настальгію выклікаюць не толькі назваными творы. Вы маглі і не ведаць імёнаў **Пола Саймана і Арта Гарфанкела**, маглі не чуць песень дуэта ў выкананні іхняга суайчынніка Данчыка, але ў душы кожнага з вас абудзіцца нешта жывое, ледзь загучаць знаёмыя мелодыі "Місіс Робінсан", "Сэсылія" ды славутай лацінаамерыканскай песні "El condor pasa" ("Ляціць кандор"), якія, безумоўна, таксама ўключаныя ў лік "Найлепшых гітаў".

Зноў лунае нейкі прывід над Еўропай

Сярод найбольш прыкметных падзеяў беларускага шоў-бізнесу сёлетняй восенню была, безумоўна, **"Беларуская бардаўская восень-96"**. Фестываль пад такой назвай ад пэўнага часу рэгулярна праводзіцца ў горадзе Бельску, што ў Польшчы. Але менавіта сёлета ён аказаўся пад асабліва пільнай увагай прэсы і электронных сродкаў масавай інфармацыі: пра імпрэзу падрабязна паведамлялі "Gazeta wyborcza", "Sztandar", "Niwa", "Polskie radio", TVP, "Radio Liberty" і г.д. Магчыма, гэтаму спрыяў і "прывід Лукашэнкі", які неад'емна лунаў у атмасферы ўсіх песняў фестывальнае праграмы.

Як адзначаюць спецыялісты, фестываль меў надзвычай высокі ўзровень (а былі тут выканаўцы аўтарскай песні з Менска і Гомеля, Беластока і Гародні, Оршы і Магілёва), таму асабліва цяжкай выдалася праца журы, у склад якога ўваходзілі менскі рок-музыка В.Корань і беларускі пісьменнік С.Яновіч (старшыня), іншыя дзеячы культуры з Польшчы і Беларусі.

Гран-пры "Беларускай бардаўскай восені-96" у Бельску быў прысуджаны гомельскаму барду Андрусю Мельнікаву. Яго ж ушанавала і Беластоцкае радыё, ахвяраваўшы ў якасці ўласнага прыза гэтак каштоўны студыйны час. Сярод прызёраў таксама маладыя бард з Менска Сяржук Мінскевіч і зусім юная выканаўца з Бельска Эміля Астапчук. Удала сябе паказалі і бард-рокавыя гурты "Кардон" ды "Белы сон" (Польшча), а таксама стылёва блізкі ім дуэт Лявона Вольскага і Касі Камоцкай (Беларусь).

У якасці гасцей пад'ехалі ў Бельск Сяржук Сокалаў-Воюш з Мюнхена (на здымку) і мінулагоднія лаўрэаты Алесь Камоцкі (Менск) ды Віктар Шалкевіч (Гародня).

Свята скончылася, але надоўга захаваюцца ягоныя сляды ў хатах ды кватэрах жыхароў паўночна-ўсходняе Польшчы, пра што паклапаціліся шматлікія выдаўцы музычных носьбітаў інфармацыі нашых заходніх суседзяў.

Здымаем капелюшы, вашая "слэйдзейшасць"!

Як бы вы ні ставіліся да першапраходцаў рок-музыкі (а яны былі такія непадобныя адзін да аднаго), нядаўна па свеце разнеслася сумная навіна, шчымлівы боль ад якой закрануў сэрцы ўсіх, чыё дзяцінства, юнацтва і сталенне адбывалася поруч з дзяцінствам, юнацтвам і сталеннем рок-н-рола: памёр **Чэз Чэндлер**.

Няхай не бянтэжыць вас думка, нібыта гэта штосьці незнаёмае. Дзядзьку Чэза ведае кожны беларускі рок-фэн, які... а) любіць рок-класіку, б) чытае беларускую прэсу.

Дык вось і працытуем газету "Культура" № 50 за 14 снежня 1994 года: "Праз дваццаць гадоў яны сыгралі ў новай Беларусі. Вядома ж, не ўсе. Ноды Голдэр, былы вакаліст, сёння займаецца толькі сваімі папулярнымі радыёпраграмамі як дыскжакей, а Чэз Чэндлер увогуле вядзе вясковы лад жыцця, зусім адышоў ад музыкі..." Гэта з рэпартажу Вячаслава Ракіцкага **"Slade у Беларусі"**.

Ужо тады халодныя словы "адышоў ад музыкі" кальнулі сэрцы многіх прыхільнікаў рок-н-рола: і тых, для каго ранні "Slade" стаў вечным сімвалам рок-сутнасці, і тых, хто калісьці бяздумна кінуў у іхні адрас ярлык "футбольная музыка". І калі ўвасабленнем творчага праекта пад назвай "Slade" былі Ноды Голдэр, Джым Лі, Дэйв Гіль і Дон Паўэл (двух апошніх і ўбачыла "новая Беларусь-94"), дык ягоным аўтарам быў якраз Чэз Чэндлер.

Калі вярнуцца ў 1968 год (пачатак "Слэйд"), дык ужо тады гэта была вядомая асоба брытанскай рок-сцэны: ягонае імя звязвалася ў бляску супер-зоркі "Animals", дзе Чэз Чэндлер быў бас-гітарыстам.

Калі "Animals" разышліся, Чэз у пошуку аднадумцаў спаткаў здольных музыкаў з гурта "In-Betweens", знайшоў ім здольнага вакаліста з гэткай жа дваровай каманды "The Mavericks"... Пачатак быў не надта ўдалым, але былі і нейкія канцэрты, і замежныя выезды, і кружэлкі-міньёны... З вопытам модныя песенькі "бітлаў", рэгі і негрыцянскія "соўлы" ўдалося замяніць сваім даробкам. Атрымалася нешта, што ўзяло назву "Ambrose Slade" (фота ўверсе). І гэтае "нешта" з яшчэ большым захапленнем працягвае каваць, кляпаць, мыць, прычэсваць, а папросту — прад'юсаваць Чэз Чэндлер.

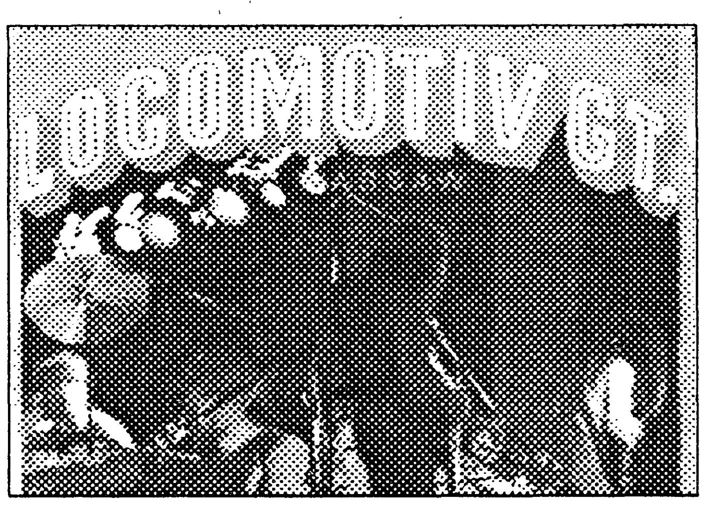
Гэта ён адсёк лішняе ў назве і дадаў лішняе ў рокерскай вопратцы (фракі і цыліндры), гэта ён намовіў кінавытворцаў стварыць фільм пра сваіх выхаванцаў (і тыя аказаліся бліскучымі драматычнымі акторамі), гэта ён рабіў усё, як "не трэба рабіць" і... перамагаў апанентаў, дасягаючы вынікаў, гэта ён "адышоў ад музыкі і таму так і не прыехаў у Беларусь", гэта ён... памёр у год, калі тыя, для каго быў кумірам, адзначалі гадавіны жыццёвага росквіту.

Адзін з альбомаў арыгінальнай дыскаграфіі "Slade" называецца "Sladest" (глядзіце другі здымак). Гэта нібыта зборка, а нібыта і альбом. Усё, што паўтараецца тут з іншых

праграм, настраёва падкрэсліваецца бліскучымі навінкамі, якія, аднак, не ўпісваюцца ў іншыя альбомы. Так гэта задумаў Чэз Чэндлер, назваўшы "Слэйдзейшы". І вы, сапраўды, не знойдзеце нічога больш "слэйдзейшага", бо так задумаў той, без якога не адбыўся нават славуты праект 90-х "Slade-II". Дык здымем жа капелюшы ў знак апошняй даніны павагі перад адыходам у вечнасць!

Рок-фэны вывучаюць геаграфію праз дыскаграфію

У адным з мінулых выпускаў "Гіта" мы звярнулі ўвагу на тое, што неактыўнае творчае жыццё Беларусі ў галіне мас-культуры амаль цалкам сцірае нас з культурнай мапы свету (усе сусветныя супер-зоркі неяк даюць сабе рады абмінуць нас нават на шляху з Масквы ў Варшаву і з Варшавы ў Маскву; напрыклад, Тына Тэрнэр, Майкл Джэксан і г.д.). А тут нельга забываць і яшчэ адну апрыёрную ісціну, выказаную ў адной замежнай беларускай рок-энцыклапедыі: народ, які не мае сваёй мас-культуры, у канчатковым выніку не будзе мець ніякай культуры.

А між іншым, сусветнае мас-культаўскае жыццё круціцца вакол месцаў, дзе ёсць такое жыццё нацыянальнае, узмацняючы вагу гэтага апошняга.

Дапусцім, вам не цікавая польская маскультура, але не ведаць гэтую краіну вы ўжо не можаце, бо ў аналы ўсіх дыскаграфічных каталогаў занесены альбомы "Poland" сусветна вядомага гурта "Tangerine Dream" або, што яшчэ больш характэрна, "Dzekuje, Poland" супер-зоркі электроннага рока Клауса Шульцэ. Дый Венгрыя ў свядомасці рокераў адбілася не толькі дзякуючы славутаму фільму "Куін" у Будапешце" — там ёсць свае сусветна вядомыя зоркі.

А пасля поспехаў венгерскага "Лакаматыва ГТ" у ЗША, Японіі ды Вялікай Брытаніі ўзняць свой прэстыж на нарадженні новай зоркі здолела... зноў жа Польшча, узбагаціўшы сусветную дыскаграфію калектыва арыгінальным альбомам **"Locomotiv GT in Warsaw"** (на здымку ўверсе).

І калі Чэхія з Нікарагуа вядомыя рокерам ці не выключна дзякуючы скандальнаму раману лідэра "Roling Stones" Міка Джагера з чэшскай манекеншчыцай Янай Райліх, вынікам якога можа стаць развод яго з жонкай-нікарагуанкай Джэры Хол, дык Польшча ўсё ж прываблівае ўвагу масавай аўдыторыі да

сябе і самастойным даробкам у галіне поп-музыкі (дыскі гуртоў "Maanam", "Lady Pank", "Lombard" выходзілі не толькі на радзіме, але і ў ФРГ, Галандыі, ЗША...) А вось чым адбіўся ў свядомасці рок-фэнаў свету, напрыклад, Кітай?

Ды амаль нічым, дзякуючы намаганням камуністычных уладаў гэтай вялікай краіны, якія рок-музыку папросту забаранялі. Затое гэтае "амаль" пераважае на шалях славуты альбом бліскучага французскага электроншчыка Жана-Мішэля Жара **"The concerts in China"** (на другім здымку).

Такім чынам, мас-культура ў дыскаграфіі сваіх сусветных герояў дае даволі поўную геаграфію планеты: у любой музычнай краме Лондана або Парыжа, Нью-Ёрка або Стакгольма, Мюнхена або Сіднэя... сярод вокладак самых папулярных кампакт-дыскаў вы знойдзеце розныя назвы краінаў: Нямеччына і ЗША, Венгрыя і Вялікая Брытанія, Кітай і Польшча. Нават нашая сястрыца Украіна пакінула там свой радок дзякуючы кружэлкам фірмы "Аудио Украіни". Назву нашай радзімы — Беларусь — вы наўрад ці знойдзеце нават у краме Беларускага дома грампласцінак.

Неверагодная варажба шаманавай дзеўкі

Як вядома, новае пакаленне меламанаў лёгка знаходзіць у сучасных плынях сваю музыку, а ветэраны жывуць пераважна сваёй, адкрытай раней, іранізуючы пад час нават з вартых увагі спробаў сур'ёзнай творчасці. І ўсё ж не будзем узводзіць у ранг фатальнасці гэтую памылку лёсу: варта папросту трымаць душу адкрытай, тады вам (да якога б пакалення вы ні належалі) разгорне свае старонкі музыка і старая, і новая, дазволіўшы адшукаць свае крыніцы повязяў.

Вось і для прыхільнікаў польскага року, выхаваных на "Maanam", "TSA" або "SBB", не надта зразумелым было зэяне зорак 90-х кшталту "DeMono", "Varius Manx". Гэта была ўжо музыка іхніх дзяцей.

Дык няўжо яны будуць заўсёды раз'яднаныя — бацькі і дзеці?

Зусім без песімізму адкажуць на гэтае

пытанне слухачы найбольш свежай навінкі фірмы "Pomaton-EMI" — кампакт-дыска **Юстыны Стэчкоўскай** "Дзяўчына шамана" (на здымку). Бясспрэчна, гэта свежы подых у польскай рок-музыцы, а для краін Захаду, магчыма, новы ўсплеск "polish wave".

Пані Юстына прэтэндуе стаць звышзоркай не таму, што голас ейны нагадвае пяшчотную напружанасць вакала салісткі славутага "Лёмбарда" Малгажаты Астроўскай (як у "Varius Manx"). І вабіць яна не "маанамаўскім" нервам верша (як у "DeMono"). "Supernova" разгортвае цалкам адметную старонку, чытанне якой не абяцае нудоты догмаў і штампаў. І ўсё ж Юстыну Стэчкоўскую разам з тым не назавеш дрэвам без каранёў, бо ўсёй ейнай творчасці адчуваецца, што яна слухала, на чым выхоўвалася, перш чым выйсці на сцэну.

Большасць твораў альбома належаць ёй самой у садружнасці з паэткай Эвай Омернік. А вопытная рука аранжыроўшчыка, а часам і кампазітара ды яшчэ і клавішніка Гжэгажа Цяхоўскага (памятаеце гурт "Republika"?) яднае ўсю настраёвую аўру праграмы. Упісваецца сюды і бліскучы супер-гіт "Маанама" "Боскі Буэнас-Айрэс", хаця гучанне яго здзівіла б многіх прыхільнікаў зоркі 80-х. Дадайце да гэтага надрукаваную ў буклеце тамнічую падзяку братам Паспяшальскім "за штуршок" (а гэта ж гурт "Voo Voo") і вы ўбачыце: усё перамяшала Стэчкоўская ў хаце польскага рока. Дык не расслабляйце ўвагу, старыя і малыя рок-фаны: **Justyna Steczkowska** "Dziewczyna szamana", 1996, "Pomaton-EMI" — гэта навінка для вас.

Старонку "ГІТ" прэзентуе шаноўным чытачам журналіст, намеснік галоўнага рэдактара газеты "Кинонеделя Минска"
Вітаўт МАРТЫНЕНКА.

Заснавальнік: ТБМ імя Ф.Скарыны.
АДРАС РЭДАКЦЫІ: 220029, г.Менск, вул.Чычэрына, 1.
Тэлефон: 233-17-83.

РЭДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ:
Эрнэст Ялугін — галоўны рэдактар, Лявон Баршчэўскі, Янка Брыль, Анатоль Бутэвіч, Радзім Гарэцкі, Ніл Гілевіч, Вольга Кузьміч, Анатоль Клышка, Уладзімір Ламека, Уладзімір Панада, Зміцер Санько, Здзіслаў Сіцька, Яўген Цумараў, Генадзь Цыхун.
Адказны сакратар — Уладзімір Анісковіч.

Аўтары надрукаваных матэрыялаў адказваюць за дакладнасць фактаў і іншых звестак. Пункт гледжання аўтара можа не адлюстроўваць меркаванню рэдакцыі. Рукапісаў рэдакцыя не рэцэнзуе і назад не вяртае.
Індэкс 63865. Замова 1361

Друкарня выдавецтва "Беларускі Дом друку". 220041, г.Менск, пр. Ф.Скарыны, 79.
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
Наклад 2702 паасобніка.
Падпісана ў друк 11.12.1996 г. у 15 гадзін.